

หลักพื้นฐานเจ็ดประการในการดำรงตนให้ได้รับความคุ้มครองสูงสุดตามกฎหมาย

Seven Basic Principles in Practice for Maximizing the Legal Protection

วรชัย ตันติศิริวัฒน์

Worachai Tantisiriwat

อาจารย์พิเศษคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Guest Lecturer, Faculty of Architecture, Thammasat University

บทคัดย่อ

“หลักพื้นฐานเจ็ดประการเพื่อการดำรงตนให้ได้รับความคุ้มครองสูงสุดตามกฎหมาย” นี้เป็นหลักการที่พัฒนามาจากการแสวงหาแนวทางในการทำความเข้าใจในกฎหมายที่ง่ายขึ้น สำหรับสถาปนิกและประชาชนโดยทั่วไปที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจกฎหมายที่เพียงพอ ได้ยึดไว้เป็นแนวทางในการดำรงตน นอกจากเพื่อป้องกันตนเองจากการที่ถูกเอาเปรียบหรือละเมิดสิทธิของตนแล้ว ยังสามารถเรียกร้องเอาผิดกับผู้ที่มาละเมิดได้ โดยหลักการดังกล่าวประกอบด้วย “เจตนาที่สุจริตในการกระทำการที่สุจริตอย่างเป็นธรรมชาติ โดยได้รับผลประโยชน์โดยชอบอย่างเป็นธรรม ทั้งมีพยานหลักฐานรองรับ และมีความพยายามศึกษาในทุกกฎหมายที่เกี่ยวข้อง” พร้อมยกตัวอย่างต่าง ๆ ประกอบคำอธิบายจาก 2 กลุ่มกรณีศึกษาที่เราสามารถพบเห็นได้ ทั้งในกลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพและกลุ่มบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ การพิจารณากรณีศึกษาต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักพื้นฐานทั้งเจ็ดดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อผู้อ่านได้ศึกษาบทความนี้ควบคู่ไปกับการพิจารณาเชิงอรรถอ้างอิงมาตรากฎหมายที่เกี่ยวข้อง

Abstract

“Seven Basic Principles in Practice for Maximizing the Legal Protection” is developed from searching for guideline of easily legal understanding. They are available for the architects and people who have less understanding of law sustainable to get them for practical way of their lives. Except for protection themselves from taking advantage or violating their personal lives; they can also prosecute that infringement. These principles include “Right intention in naturally good faith acting to gain the right return fairly with the supported evidence by studying all related laws”. They are exemplified into two groups of case studies in which we can see generally as professional group and general group. Consideration from many case studies helps the readers to understand a way of seven basic principles’ application. Especially, the readers study this article according to consideration all footnotes of related laws.

คำสำคัญ (Keywords)

หลักสุจริต (Principle of Good Faith)

กระทำการโดยสุจริต (Acting in Good Faith)

ความชอบธรรม (Rightness)

ความเป็นธรรม (Fairness)

เจตนารมณ์ของกฎหมาย (The Spirit of Law)

การตีความกฎหมาย (Legal Interpretation)

ศีลธรรมอันดีและความสงบเรียบร้อยของประชาชน (Good Moral and Public Policy)

การใช้สิทธิไม่สุจริต (Abuse of Right)

สัญญาที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Contract)

กฎหมายมีไว้เพื่อเป็นเครื่องมือในการอำนวยความสะดวก [1] แก่ประชาชนทุกคนในสังคมอย่างเสมอภาค โดยไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะของประชาชนและเพื่อให้ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบเรียบร้อย อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงที่ประชาชนโดยทั่วไปในสังคมมีความรู้ความเข้าใจกฎหมายไม่เท่าเทียมกัน จึงเป็นเหตุให้ทุจริตชนสามารถฉวยโอกาสเอารัดเอาเปรียบทุจริตชนผู้อื่น จนในบางครั้ง ก้าวล่วงไปถึงขั้นละเมิดต่อกฎหมายหรือสิทธิของทุจริตชนที่รู้ไม่เท่าทันดังกล่าว

ต้องยอมรับความเป็นจริงที่ว่า เราในสังคมปัจจุบันไม่สามารถทำให้ประชาชนทุกคนมีความรู้ความเข้าใจกฎหมายทัดเทียมกัน แต่ยังมีความเป็นไปได้ที่จะพยายามทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพื้นฐานของกฎหมายมากขึ้น เพื่อลดโอกาสของการถูกเอาเปรียบจากทุจริตชนเหล่านั้น

หลักพื้นฐานเจตประการเพื่อการดำรงตนให้ได้รับความคุ้มครองสูงสุดตามกฎหมายนี้ พัฒนามาจากการแสวงหาแนวทางที่ง่ายสำหรับประชาชนที่ขาดความรู้ ความเข้าใจกฎหมาย ได้ยึดเป็นแนวทางในการดำรงตน นอกจากเพื่อป้องกันตนเองจากการที่ถูกเอาเปรียบหรือละเมิดสิทธิของตนแล้ว ยังสามารถเรียกร้องเอาผิดกับผู้ที่มาละเมิดได้ หลักพื้นฐานเจตประการดังกล่าวประกอบด้วย

1. หลักเจตนา (ที่สุจริต)

เจตนาเป็นผลมาจากกระบวนการคิดซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจบุคคล เมื่อกระบวนการคิดเสร็จสิ้นลง ทำให้เกิดผลของการตกลงใจหรือเจตนาที่จะกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว จึงมีการแสดงเจตนาที่ออกมาเป็นการกระทำ และการกระทำก็สามารถถูกนำมาใช้พิจารณาย้อนกลับไปที่เพื่อค้นหาเจตนาที่มีอยู่ภายในจิตใจของบุคคลผู้กระทำได้ เว้นแต่ กรณีที่เจตนาแท้จริงนั้นขัดแย้งกับการกระทำที่แสดงออกมามากมายนอก ซึ่งเป็นการยากสำหรับบุคคลอื่นที่จะหยั่งรู้เจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนา นั้นได้ หากผู้แสดงเจตนาที่มีเจตนาอย่างหนึ่ง แต่แสดงการกระทำออกมาอีกอย่างหนึ่ง หรือถ้าเขามีเจตนาทุจริต แต่แสดงการกระทำออกมาดูเหมือนสุจริต แล้วทำให้

บุคคลอื่นเสียหาย หรือถ้าเขามีเจตนาสุจริต แต่กลับไปทำให้บุคคลอื่นเสียหาย เพราะไม่รู้หรือสำคัญผิด กฎหมายจะคุ้มครองทั้งเขาและบุคคลอื่นอย่างไร ประเด็นคำถามนี้ทำให้เห็นถึงความสำคัญของการพิจารณาเรื่องเจตนาและการแสดงเจตนาควบคู่กัน ผู้เขียนมองว่า เจตนาที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคลเป็นผลสรุปของความคิดซึ่งจะขึ้นจากการกระทำต่าง ๆ ดังนั้น หากบุคคลใดเริ่มต้นด้วยเจตนาที่สุจริตก่อนแล้ว ย่อมเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลผู้นั้นได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ หลักเจตนาที่สุจริตจึงสมควรเป็นหลักพื้นฐานประการแรกในหลักพื้นฐานเจตประการของการดำรงตนเพื่อให้ได้รับความคุ้มครองสูงสุดตามกฎหมาย

2. หลักสุจริต [2] (ในการกระทำการ)

เมื่อมีเจตนาที่สุจริตแล้ว ต้องกระทำการตามเจตนาดังกล่าวโดยสุจริตด้วย [3] หลัก คือการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องสมเหตุผล ขอบธรรมทั้งทางกฎหมายและศีลธรรมตามหลักมโนสำนึกที่ซื่อสัตย์บริสุทธิ์และรู้จักในสิ่งผิดชอบชั่วดีของมนุษย์ ถึงแม้ตามมาตรา 28 [4] ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 กล่าวว่า บุคคลย่อมสามารถใช้สิทธิของตนที่มีตามกฎหมายได้ โดยที่ไม่ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และยังรวมถึงการใช้สิทธิในการคัดค้านการกระทำของบุคคลอื่นที่จะมาละเมิดสิทธิและเสรีภาพของตนอีกด้วย แต่การพิจารณาใช้สิทธิและเสรีภาพ [5] ของบุคคลผู้หนึ่งผู้นั้น จะต้องกระทำบนพื้นฐานของหลักสุจริตด้วย จึงจะได้รับการคุ้มครองสมตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง

การใช้สิทธิของตนแล้วไปทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเสียหาย ถือว่าบุคคลนั้นได้ใช้สิทธิของตนอย่างไม่ชอบด้วยกฎหมาย [6] บุคคลผู้ได้รับความเสียหายสามารถฟ้องร้องเพื่อปกป้องไม่ให้เกิดความเสียหายลุกลามเพิ่มเติมได้ ทั้งยังฟ้องเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ด้วย อย่างไรก็ตาม หากบุคคลผู้ใดได้รับความเสียหายหนึ่งเฉย ไม่ใช้สิทธิของตนได้แย่งการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด นอกจากจะหมดสิทธิโต้แย้งเนื่องจาก คดี

ขาดอายุความแล้ว ยังอาจถูกตั้งข้อสงสัยในเจตนาที่แท้จริงของบุคคลนั้นได้ว่า เหตุใดจึงไม่สนใจหรือละเลยในการปกป้องความเสียหายดังกล่าวไม่ให้ลุกลามไปหรือเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังอาจเป็นเหตุให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งยกมาเป็นข้ออ้างว่า ไม่ได้รับความเสียหายจริงหรือเป็นข้ออ้างในการลดค่าเสียหายที่ลุกลามไปดังกล่าวในชั้นพิจารณาของศาลได้

การแสดงเจตนา เริ่มนับจากการที่ผู้รับการแสดงเจตนาได้รับทราบการแสดงเจตนา นั้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้วิธีการและรูปแบบการสื่อสารปกติธรรมดา รูปแบบใดก็ตาม [7] และในบรรดาวิธีการแสดงเจตนาต่าง ๆ นั้น การแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งและใช้เป็นหลักฐานได้ดีที่สุด [8] ก็คือการแสดงเจตนาเป็นลายลักษณ์อักษรที่มีการลงลายมือชื่อกำกับของคู่กรณี

บุคคลทุกคนจะมีพันธะผูกพันต่อเจตนาที่ตนได้แสดงออกไปแล้วเสมอ เว้นแต่ การแสดงเจตนา นั้นตกเป็นโมฆะหรือโมฆียะ ซึ่งศัพท์ทางกฎหมาย (technical terms) เรียกการแสดงเจตนา นี้ว่า “นิติกรรม” [9] หากบุคคลดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ บนพื้นฐานของการแสดงเจตนาที่สุจริต ย่อมจะเป็นมูลเหตุที่สำคัญในการที่จะทำให้บุคคลผู้นั้นได้รับความคุ้มครองในกระบวนการยุติธรรม แม้การแสดงเจตนาสุจริตของบุคคลนั้น จะเกิดจากการสำคัญผิดในข้อเท็จจริงบางประการ ก็ยังได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย [10] แต่การสำคัญผิดนั้น จะต้องมิได้เกิดจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้แสดงเจตนา [11] ยิ่งไปกว่านี้ กฎหมายยังให้ความคุ้มครองการแสดงเจตนาของสุจริตชนจากการถูกหลอกลวงเพราะกลฉ้อฉล [12] หรือถูกข่มขู่จากทุจริตชนอีกด้วย [13] อย่างไรก็ตาม ในทางกลับกัน การแสดงเจตนาในรูปของการจงใจนิ่งเฉย ไม่แจ้งในสิ่งที่ควรแจ้งหรือไม่กระทำการใดในสิ่งที่พึงต้องกระทำ ก็อาจถูกมองว่าเป็นการแสดงเจตนาที่ไม่สุจริตด้วยเช่นกัน[14]

กฎหมายยังให้ความสำคัญในการพิจารณากรณี que เจตนาแท้จริงขัดแย้งกับการกระทำที่แสดงออกมาอีกในหลายประเด็น เช่น การพิจารณาเรื่องของเจตนาซ่อนเร้น [15] หรือการให้น้ำหนักความสำคัญในการพิจารณาเจตนาที่แท้จริงภายใน [16] เป็นต้น ทั้งยังให้ความคุ้มครองบุคคลอื่นผู้สุจริตที่จะได้รับความเสียหาย อันเป็นผลมาจาก

การที่คู่กรณีมีเจตนาแท้จริงขัดแย้งกับการกระทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากเป็นการแสดงเจตนาหลงโดยสมรู้ร่วมกันระหว่างคู่กรณีด้วย [17]

การใช้สิทธิแห่งตน บุคคลต้องกระทำการโดยสุจริตจึงจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย [18] และถ้ามีข้อสงสัยว่า เจตนาที่แท้จริงหรือเขาสุจริตหรือไม่ กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บุคคลทุกคนกระทำการโดยสุจริต [19] [20] ดังนั้น การที่จะบอกว่าใครไม่สุจริต จึงต้องมีภาระการพิสูจน์ผ่านกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาล ซึ่งบางครั้งอาจเป็นเรื่องยากที่จะพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวให้ประจักษ์ชัดต่อศาล ถึงกระนั้นก็ตาม ศาลย่อมใช้ดุลยพินิจพิจารณาบนหลักเจตนารมณ์ของกฎหมายในความพยายามที่จะให้ความคุ้มครองบุคคลผู้ที่มีเจตนาที่สุจริตและกระทำตามเจตนาอย่างสุจริตจริง

ถึงแม้ว่า การพิจารณาคดีของศาลมักจะคำนึงถึงความสุจริตเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งบุคคลที่กระทำการโดยสุจริตก็ยังไม่อาจรอดพ้นจากความรับผิดชอบตามกฎหมายได้ ยกตัวอย่างเช่น การกระทำโดยประมาทเลินเล่อหรือในกรณีที่มีการตกลงในขณะทำสัญญาว่าให้บุคคลนั้นรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น แม้ความเสียหายมิได้เกิดขึ้นเพราะการกระทำของฝ่ายนั้นก็ตาม อย่างไรก็ตาม หากการรับผิดชอบดังกล่าว เกิดจากการถูกเอาเปรียบโดยอาศัยช่องโอกาสของฐานะได้เปรียบกว่า เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า หรือการใช้รูปแบบของสัญญาสำเร็จรูป เป็นต้น กฎหมายก็ยังให้ความคุ้มครองในกรณีเช่นนี้ กล่าวคือ มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 [21] ให้อำนาจศาลมีดุลยพินิจที่จะใช้กฎหมายว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ประกอบการพิจารณาคดี เพื่อตัดสินให้ความรับผิดชอบดังกล่าว อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมและเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่ายได้ ดังจะได้กล่าวไว้ในหลักการข้ออื่น ๆ อันจะมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างให้บุคคลได้ยึดหลักความสุจริตแล้ว บุคคลนั้นจะสามารถดำรงตนให้พ้นจากความรับผิดชอบที่ไม่เป็นธรรมให้ได้มากที่สุด

3. หลักธรรมชาติ (ในการกระทำ)

การกระทำที่สุจริตใด ๆ ก็ตาม ต้องเป็นไปตามธรรมชาติ อันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป หรือเป็นที่ยอมรับของเหล่าผู้เชี่ยวชาญในกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยเพราะจะสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาที่สุจริตของผู้กระทำนั้น ๆ การกระทำโดยธรรมชาติ คือการกระทำอย่างรอบคอบ (ครบถ้วนทุกกระบวนการ) ตามหลักการที่เป็นมาตรฐานของแต่ละวิชาชีพ ในกรณีที่มีหลาย ๆ ทางเลือก การกระทำที่เป็นธรรมชาติก็คือ การพิจารณาเลือกแนวทางที่ดีที่สุดอย่างรอบคอบและสมเหตุสมผล โดยที่ผู้เลือกสามารถอธิบายหลักเหตุผลที่ใช้ประกอบในการพิจารณาเลือกดังกล่าวได้อย่างมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ เพราะในความเป็นจริงแล้ว การกระทำใด ๆ ที่ผิดธรรมชาติ ย่อมไม่อาจหาเหตุผลมาอธิบายได้อย่างชัดเจนเพียงพอหรือมีน้ำหนักเพียงพอที่จะให้เชื่อถือได้ การกระทำที่ผิดธรรมชาติ มักจะนำไปสู่ข้อสงสัยในเจตนาของผู้กระทำว่ามีความสุจริตจริงหรือไม่ ยิ่งไปกว่านั้น หากการกระทำดังกล่าวน่าจะก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้อื่น ผู้กระทำก็ต้องรับผิดชอบด้วย [22]

4. หลักผลประโยชน์โดยชอบ (จากการกระทำ)

บุคคลมักกระทำตามเจตนาที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์จากการกระทำนั้น ไม่ว่าจะตนหรือบุคคลอื่นจะเป็นผู้รับประโยชน์นั้นไปก็ตาม เช่น การประกอบวิชาชีพย่อมมีขึ้นเพื่อการหารายได้เพื่อการยังชีพของตน ในขณะที่การกระทำที่อุทิศตนให้กับสังคมย่อมมีขึ้นเพื่อประโยชน์สุขของสังคม เป็นต้น และผลประโยชน์ที่ได้รับนั้น ต้องถูกต้องตามกฎหมายด้วยจึงจะสะท้อนถึงความสุจริตของผู้กระทำออกมาได้อย่างเต็มที่ แต่ถ้าผลประโยชน์ที่ได้รับนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย นอกจากจะทำให้เกิดข้อสงสัยในความสุจริตของผู้กระทำแล้ว ยังส่งผลให้ผู้กระทำไม่ได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายด้วย เช่น ในการว่างออกแบบอาคาร ผู้ว่าจ้างแสดงเจตนาที่จะได้รับแบบอาคารเป็นผลประโยชน์ตอบแทน ในขณะที่สถาปนิกและวิศวกรผู้ทำการออกแบบแสดงเจตนาที่จะได้รับค่าจ้างออกแบบเป็นผลประโยชน์ตอบแทน การที่คู่กรณีต่างได้รับผลตอบแทนในสิ่งที่ตน

ต้องการโดยชอบ ย่อมสะท้อนปณิธานที่สุจริตของนิติกรรมสัญญาจ้างทำของ [23] แต่ถ้าหากสถาปนิกไปรับผลประโยชน์อื่นแล้วมีผลทำให้คุณภาพของแบบอาคารนั้นด้อยลงผลประโยชน์ที่ได้รับย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย และเจ้าของแบบอาคารสามารถที่จะฟ้องร้องเพื่อเอาผิดต่อสถาปนิกผู้นั้นได้ เป็นต้น

บุคคลอาจจะมีโอกาสได้รับผลประโยชน์อื่นเพิ่มเติม นอกเหนือจากผลประโยชน์ที่ตนได้รับจากการกระทำหน้าที่ของตนโดยชอบ ซึ่งอาจอยู่ในรูปของผลประโยชน์แฝงหรือผลประโยชน์ได้ เช่น ค่าจ้างทางการตลาดที่ผู้ผลิตสินค้ามอบให้กับผู้ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการเลือกผลิตภัณฑ์ของตน ผลประโยชน์ดังกล่าวนี้ เป็นที่ถกเถียงกันมากถึงความชอบธรรมในการที่จะรับเอาไว้ เพราะในมุมมองของนักกฎหมายแล้ว หากการรับผลประโยชน์ดังกล่าวไม่ได้ ทำให้คุณภาพของงานลดลงหรือเจ้าของงานต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น หรือไม่ได้ถูกบัญญัติไว้เป็นข้อห้ามที่มีบทลงโทษ (ไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย กฎจรรยาบรรณ หรือกฎขององค์กร) ก็ยากต่อการพิสูจน์ว่า เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อย่างไรก็ตาม เป็นประเด็นถกเถียงกันในการดำเนินธุรกิจเพื่อมุ่งหวังกำไรว่า ผู้ให้ผลประโยชน์แฝงจะผลักดันราคาให้จ่ายนี้ไปให้ใคร ซึ่งในท้ายที่สุด ก็ต้องมองว่าคงจะตกเป็นภาระแก่เจ้าของงาน หากมีการรับผลประโยชน์แฝงแล้ว ผู้รับมักจะปฏิเสธได้ยากถึงอิทธิพลของแรงจูงใจทางการตลาดที่มีต่อการตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์ของตน ยิ่งไปกว่านั้น ยังต้องคำนึงถึงประเด็นที่ว่า เมื่อเจ้าของงานได้รับรู้ว่ามีผู้รับผลประโยชน์แฝงแล้ว เจ้าของงานจะยังเชื่อถือในตัวผู้รับประโยชน์แฝงได้เหมือนเดิมหรือไม่

5. หลักความเป็นธรรม (จากผลประโยชน์ที่ได้รับ)

การได้รับผลประโยชน์จากการกระทำนั้นต้องเป็นธรรมด้วย ถ้าทำมาก ก็ควรที่จะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนที่มาก แต่ถ้าทำน้อย ก็ไม่ควรได้รับผลประโยชน์ตอบแทนที่มาก การกระทำที่ยากหรือต้องใช้เทคนิคความสามารถขั้นสูง ย่อมได้รับผลตอบแทนที่มากกว่าการกระทำที่ง่ายหรือใช้เพียงเทคนิคความสามารถสามัญ โดยทั่วไป

แล้ว ทุกการทำงานจะได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสมในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ สามารถพิจารณาได้จากมาตรฐานค่าตอบแทนของงานประเภทนั้น ๆ ที่กำหนดไว้โดยสมาคมวิชาชีพหรือพิจารณาเปรียบเทียบจากผลตอบแทนที่ผู้อื่นได้รับจากการทำงานที่ใกล้เคียงกันหรือพิจารณาประเมินจากต้นทุนในการทำงานนั้น การได้รับผลตอบแทนที่สูงหรือต่ำเกินไปจากความเหมาะสมดังกล่าว ย่อมก่อให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน อันอาจจะก่อให้เกิดข้อสงสัยในเจตนาการกระทำนั้น ๆ ได้ ซึ่งถ้าหากความได้เปรียบเสียเปรียบดังกล่าวมาจากการกระทำที่ไม่สุจริต ผู้สุจริตย่อมได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย [24]

6. หลักการมีพยานหลักฐาน

บุคคลควรทำหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร [25] และมีประจักษ์พยานรับรองในการกระทำนิติกรรมของตน นอกจากเพื่อใช้เป็นรายละเอียดที่สาระสำคัญที่ตกลงกันแล้ว ยังช่วยให้ได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายได้อย่างเต็มที่ ถึงแม้ว่ากฎหมายจะได้กำหนดไว้ว่านิติกรรมบางประเภทเท่านั้นที่ต้องมีแบบของสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร [26] เช่น สัญญากู้ยืมเงิน สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สำหรับนิติกรรมที่กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าต้องมีแบบเป็นลายลักษณ์อักษร [27] เช่น สัญญาว่าจ้างทำของ เป็นต้น ถ้าปราศจากเอกสารสัญญาข้อตกลงหรือประจักษ์พยานรองรับนิติกรรมดังกล่าวแล้ว บ่อยครั้งเป็นการยากที่จะพิสูจน์หาข้อเท็จจริงจากคำพูดขัดแย้งกันของคู่กรณีได้ อีกทั้งยังจะทำให้กระบวนการพิจารณาคดีเมื่อเกิดข้อพิพาท ดำเนินไปได้ยากลำบากมากขึ้น เนื่องจาก ต้องเสียเวลาในการตรวจสอบจากพยานหลักฐานแวดล้อมอื่น ๆ หรือในการค้นหาความจริงจากผู้เห็นเหตุการณ์ เพื่อยืนยันข้อเท็จจริงในเรื่องรายละเอียดข้อตกลงและรวมไปถึงการประเมินถึงผลตอบแทนที่สมควรจะได้รับด้วย ดังนั้น การมีพยานหลักฐานในการทำนิติกรรม (แม้กฎหมายจะไม่ได้กำหนดไว้) จึงยังคงเป็นสิ่งจำเป็น มีประโยชน์ และช่วยลดข้อโต้แย้งที่อาจจะเกิดขึ้นภายหลังได้

7. หลักการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง [28]

ความพยายามเรียนรู้และทำความเข้าใจของปัจเจกบุคคลในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในการดำรงชีวิตของตนเป็นสิ่งที่สำคัญ เนื่องจาก ในแต่ละการกระทำจะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องไม่เหมือนกัน เช่น ขณะขับรถยนต์ ผู้ขับที่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายจราจร หากมีอุบัติเหตุ เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน ก็ต้องนำกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับในการเรียกร้องค่าชดเชย หากมีผู้เสียชีวิต ก็จะเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาอีกด้วย การประกอบวิชาชีพก็เช่นกัน มีกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะหลายฉบับ เช่น พ.ร.บ.ประกอบวิชาชีพควบคุม พ.ร.บ.ควบคุมอาคาร (สำหรับวิชาชีพสถาปนิกและวิศวกร) เป็นต้น หากเกิดกรณีพิพาทในเรื่องของผลประโยชน์หรือกรณีทำงานบกพร่องจนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน ก็เกี่ยวข้องกับกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย หากมีความเสียหายต่อชีวิต ก็จะเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาอีกด้วย ดังนั้น การศึกษาเรียนรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องจะช่วยให้บุคคลสามารถทำความเข้าใจได้ว่า ตนต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายใดบ้างในการดำรงชีวิตของตน

การศึกษาในหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ยังช่วยให้ปัจเจกบุคคลปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามสถานการณ์ เนื่องจากกฎหมายมีการบัญญัติไว้ทั้งหลักเกณฑ์การปฏิบัติโดยเฉพาะเจาะจงและข้อยกเว้นในเกณฑ์ปฏิบัติซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละเรื่อง เช่น ในเรื่องนิติกรรมสัญญา มีการกำหนดไว้ว่าสัญญาชนิดใดบ้างต้องมีแบบของสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร (และอาจมีข้อกำหนดเพิ่มเติมอื่น ๆ อีก เช่น ต้องกระทำกันต่อหน้าเจ้าพนักงาน) สัญญาชนิดใดบ้างไม่จำเป็นต้องมีแบบของสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต้น ซึ่งประชาชนโดยทั่วไป เมื่อได้ทำการศึกษาข้อกฎหมายในเรื่องนิติกรรมสัญญา ย่อมจะสามารถที่จะกระทำนิติกรรมสัญญา ดังกล่าวให้ถูกต้องตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ได้

การศึกษาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องยังช่วยให้บุคคลเข้าใจถึงขอบเขต ข้อบังคับ และข้อผูกพันที่กฎหมายรับรองไว้ เช่น เรื่องระยะเวลาที่ใช้บังคับได้ [29] อายุความ [30] เป็นต้น รวมทั้งเกณฑ์ในการพิจารณาเมื่อการกระทำดังกล่าวเกี่ยวข้องกับหลักกฎหมายที่ต่างกัน เช่น การละเมิดในทางแพ่งที่มีความผิดในทางอาญาด้วย ซึ่งประมวลกฎหมาย

แพ่งและพาณิชย์ให้นำเอาอายุความที่ยาวกว่ามาบังคับใช้ [31] หรือการที่ต้องพิจารณาว่าข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเข้าข่ายกฎหมายอะไรในข้อใด เช่น ข้อตกลงว่าจ้างเป็นการจ้างแรงงาน การจ้างทำของ การเอาทรัพย์สินไปใช้เป็นเรื่องการยืมหรือเป็นการเช่าทรัพย์สิน เป็นต้น หรือในเรื่องคดีความทางอาญา บางกรณีอาจมีข้อกฎหมายที่บัญญัติถึงเรื่องเดียวกันแต่ต่างเวลา ซึ่งจะต้องพิจารณาว่าใช้กฎหมายใดเป็นหลัก เช่น มาตรา 3 [32] แห่งประมวลกฎหมายอาญากำหนดว่า “ถ้ากฎหมายที่ใช้ขณะที่กระทำความผิด ต่างจากกฎหมายที่ใช้ภายหลังการกระทำความผิด ให้ใช้กฎหมายในส่วนที่เป็นคุณต่อผู้กระทำผิดไม่ว่าในทางใด” เป็นต้น

แม้กระทั่งในกรณีที่มีการขัดแย้งกันของกฎหมายที่ต่างกัน เกณฑ์ในเบื้องต้นให้ยึดตามลำดับศักดิ์ของกฎหมายที่มีสถานะทางกฎหมายสูงกว่าเป็นหลัก เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญมีลำดับศักดิ์สูงสุด ดังนั้น กฎหมายใดจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้ [33] เว้นแต่เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ศักดิ์ของกฎหมาย เมื่อจัดเรียงลำดับชั้นจากกฎหมายที่มีศักดิ์สูงไปหาต่ำ ประกอบด้วยรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ (รวมทั้งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ และพระราชกำหนด) พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง และกฎเกณฑ์ที่ออกโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามลำดับ ในกรณีที่มีการขัดหรือแย้งกัน ต้องใช้กฎหมายที่มีศักดิ์สูงกว่าบังคับ ไม่ว่ากฎหมายที่มีศักดิ์สูงกว่าจะตราออกมาก่อนหรือหลังกฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่า ส่วนในกรณีกฎหมายที่มีศักดิ์เท่ากันขัดหรือแย้งกัน มีหลักว่า “กฎหมายที่ออกภายหลังย่อมยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่ออกมาก่อน เมื่อมีข้อความขัดหรือแย้งกัน” [34]

หากขาดความรู้ความเข้าใจข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการตามหลักหกข้อแรกจะขาดความสมบูรณ์ ไม่สมบูรณ์อย่างแท้จริงตามเจตนารมณ์ของหลักการ แม้ว่าบุคคลผู้นั้นจะมีเจตนาสุจริต กระทำการสุจริตอย่างเป็นธรรมชาติโดยได้รับผลประโยชน์โดยชอบอย่างเป็นธรรมทั้งมีพยานหลักฐานรองรับแล้วก็ตาม เนื่องจาก ยังมีโอกาสที่จะไปขัดกับหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติ อันเป็นผลให้บุคคลผู้นั้นไม่สามารถใช้สิทธิของตนตามกฎหมายได้อย่างเต็มที่หรือไม่สามารถใช้สิทธินั้นได้เลย

ดังนั้น บุคคลที่ดำรงตนตามหลักทั้งหกประการ

แรก จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างสูงสุด เมื่อศึกษาและปฏิบัติตามข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้นอย่างถูกต้อง การกระทำดังกล่าวไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจาก กฎหมายมีรายละเอียดที่ซับซ้อนและหลากหลาย มีทั้งการวางหลักเกณฑ์ปฏิบัติข้อห้ามและข้อยกเว้น เช่น การกระทำความผิดต้องชอบด้วยกฎหมาย [35] และกฎหมายก็กำหนดให้คู่กรณีสามารถทำนิติกรรมที่แตกต่างจากบทบัญญัติของกฎหมายได้ แต่ต้องมีใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน [36] ซึ่งบุคคลต้องศึกษาให้เข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน [37] เพราะการทำนิติกรรมที่แตกต่างจากกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จะทำให้นิติกรรมเป็นโมฆะ และไม่มีผลใช้บังคับแก่คู่กรณีเลย แต่ถ้าเป็นการทำนิติกรรมที่แตกต่างจากกฎหมายที่ไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี นิติกรรมนั้นยังสามารถใช้บังคับและผูกพันคู่สัญญาได้ เป็นต้น

การศึกษาค้นเข้าใจทุกกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้อย่างถ่องแท้และเพียงพอที่จะปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องนั้น นับว่าเป็นเรื่องยากสำหรับบุคคลที่ไม่ได้มีพื้นความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายและผ่านการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีมาก่อน ดังนั้น วิธีการที่ดีที่สุดคือการศึกษากับการปรึกษาหารือ ผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม ในหลักข้อนี้เน้นมุ่งหมายให้ปัจเจกชนต้องพยายามหมั่นศึกษาหาความรู้เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของตนเป็นพื้นฐานไว้ก่อน ทั้งนี้ เมื่อรวมเข้ากับการได้ตระหนักถึงรายละเอียดที่ซับซ้อนหลากหลายของกฎหมายที่ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็น จะช่วยให้บุคคลเลือกและทำการปรึกษาหารือผู้ชำนาญการได้อย่างเหมาะสม

ขอบเขตการศึกษากฎหมาย ไม่ควรจำกัดเพียงแต่กฎหมายเฉพาะวิชาชีพ แต่ควรศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่คนในวิชาชีพนั้น ๆ สมควรที่จะรู้ด้วย เช่น สถาปนิก นอกจากจะต้องศึกษากฎหมายควบคุมอาคารกฎหมายที่ดิน ฯลฯ แล้วยังควรที่จะต้องรู้ถึงข้อกฎหมายอื่น ๆ อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นข้อกฎหมายเกี่ยวกับนิติกรรมสัญญาจ้าง แรงงาน จ้างทำของ กฎหมายแรงงานเกี่ยวกับการจ้างงานและกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางละเมิดทั้งทางแพ่งและอาญา เป็นต้น เพราะตามกฎหมายแล้ว

ถือว่าประชาชนต้องรู้กฎหมายและมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย [38] จะมาอ้างว่าทำผิดเพราะไม่รู้กฎหมายไม่ได้ โดยเฉพาะจะอ้างเพื่อให้ได้รับยกเว้นโทษทางอาญาไม่ได้ [39]

บุคคลผู้ใดดำรงตนตามหลักพื้นฐานเจตประการได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ บุคคลผู้นั้นย่อมมีโอกาสได้รับความคุ้มครองสูงสุดตามกฎหมาย การนำหลักพื้นฐานเจตประการมาใช้ในกิจวัตรประจำวันไม่ใช่เรื่องยาก ดังจะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างที่ผู้เขียนยกขึ้นมาเพื่อใช้ในการอธิบายวิธีการใช้หลักพื้นฐานเจตประการในการดำรงตนในที่นี้ ผู้เขียนได้แบ่งแยกกรณีตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มของกรณีศึกษา คือ กลุ่มของกรณีเฉพาะกลุ่มวิชาชีพ โดยเลือกอธิบายจากประเด็นปัญหาทางกฎหมายในการประกอบวิชาชีพสถาปนิก และกลุ่มของกรณีบุคคลทั่วไป โดยเลือกอธิบายจากประเด็นปัญหาการเลิกจ้างไม่เป็นธรรม ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นสถาปนิกและมีประสบการณ์ในเรื่องการพิจารณาคดีแรงงานมาาก่อน

ในการประกอบวิชาชีพให้บริการออกแบบทางสถาปัตยกรรมของสถาปนิก ปัญหาทางกฎหมายที่มักพบได้บ่อยคือ การถูกปฏิเสธการจ่ายค่าบริการวิชาชีพ (หรือจ่ายไม่ครบ) ความสมบูรณ์ของนิติกรรมสัญญาการถูกแอบอ้างชื่อในการลงนามรับรองงานออกแบบหรือการควบคุมงานก่อสร้าง การถูกดำเนินคดีเมื่ออาคารที่ออกแบบหรือควบคุมเกิดอุบัติเหตุ การจัดการงานนอกสั่ง เป็นต้น

ตามหลักพื้นฐานเจตประการในการประกอบวิชาชีพ สถาปนิกที่มีเจตนาสุจริตย่อมดำเนินการออกแบบอาคารให้กับผู้ว่าจ้างอย่างสุจริต (ถูกต้องตามกฎหมายประกอบวิชาชีพ อย่างเช่น พ.ร.บ.ควบคุมอาคารฯ เทศบัญญัติ ฯลฯ) โดยมีกระบวนการทำงานที่เป็นธรรมชาติ ตามหลักวิชาและมาตรฐานการประกอบวิชาชีพ เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนโดยชอบ เป็นเงินค่าออกแบบในจำนวนที่เป็นธรรม ตามมาตรฐานการคิดค่าบริการของสมาคมสถาปนิกฯ โดยตกลงทำสัญญาการว่าจ้างออกแบบกันเป็นหนังสือสัญญาเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐาน (รวมไปถึงการมีเอกสารบันทึกยืนยันและพยานบุคคลรับรู้ถึงกิจกรรมระหว่างกันอีกด้วย) และมีพยานบุคคลรับรู้ในการกระทำสัญญานั้น ทั้งนี้ สถาปนิกผู้นั้นจะต้องทำการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะได้ปฏิบัติตนให้ถูก-

ต้องตามกฎหมาย เช่น กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอาญา กฎหมายแรงงาน กฎหมายควบคุมอาคารและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

กรณีที่สถาปนิกให้บริการทางวิชาชีพแล้วถูกปฏิเสธการจ่ายเงินค่าตอบแทนหรือได้รับเงินค่าตอบแทนไม่ครบตามข้อตกลง เป็นการผิดสัญญาการว่าจ้างทำของ ซึ่งผู้ว่าจ้างมักอ้างว่า อาคารที่ออกแบบไม่เป็นที่พึงพอใจ (หรือไม่ตรงกับความต้องการของตน) สถาปนิกออกแบบล่าช้าเกินกว่ากำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ในสัญญา ผู้ว่าจ้างมีการยกเลิกการออกแบบกลางคัน สถาปนิกทำงานบกพร่อง ผู้ว่าจ้างจึงให้สถาปนิกหรือผู้ให้บริการรายอื่น (ที่นำเสนอานที่ดีกว่าหรือถูกกว่า) ทำแทน สถาปนิกจัดการงานนอกสั่ง (ออกแบบและแก้ไขแบบโดยที่ผู้ว่าจ้างไม่ได้สั่ง) เป็นเหตุในการปฏิเสธการจ่ายค่าจ้างหรือจ่ายให้ไม่ครบเต็มจำนวน

ในการพิจารณาในประเด็นปัญหาเหล่านี้ จำต้องพิจารณาศึกษาและตีความ [40] ตามบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การว่าจ้างออกแบบงานสถาปัตยกรรมถือเป็นสัญญาจ้างทำของตามมาตรา 587 [41] แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (มาตรา 587- 607 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับสัญญาจ้างทำของ) เมื่อสถาปนิก (ผู้รับจ้าง) ตกลงทำการออกแบบอาคารจนแล้วเสร็จให้กับเจ้าของอาคารเจ้าของอาคาร (ผู้ว่าจ้าง) มีหน้าที่จ่ายเงินค่าออกแบบ (สินจ้าง) เพื่อผลสำเร็จแห่งงานออกแบบนั้น หากผู้ว่าจ้างปฏิเสธการจ่ายเงินหรือจ่ายไม่เต็มจำนวนตามข้อตกลง โดยยกข้ออ้างตามประเด็นต่าง ๆ ข้างต้น ปัญหาอยู่ที่ว่า ฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิดสัญญา ซึ่งคงต้องพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป แต่ถ้าวว่าจ้างเป็นฝ่ายผิดสัญญาแล้ว สถาปนิกผู้รับจ้างย่อมมีสิทธิฟ้องต่อศาลเพื่อเรียกร้องให้ผู้ว่าจ้างจ่ายเงินค่าจ้างและค่าสินไหมทดแทนจากการผิดสัญญาได้ แต่สถาปนิกผู้นั้นต้องดำเนินการฟ้องคดีภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด (สองปีนับจากวันที่ได้รู้ถึงการผิดสัญญา)

กรณีที่อ้างว่า อาคารที่ออกแบบไม่เป็นที่พอใจ (หรือไม่ตรงตามความต้องการ) และปฏิเสธไม่จ่ายค่าจ้างหรือจ่ายไม่ครบถ้วน ถ้าพิจารณาในเรื่องการจ้างทำของ (มาตรา 587) เมื่อผู้รับจ้างพิสูจน์ได้ว่า ผู้ว่าจ้างมีการนำแบบอาศรรดงกล่าวไปใช้ประโยชน์หรือใช้ก่อสร้างจริงอันแสดงได้ว่าผู้ว่าจ้างยอมรับในการออกแบบนั้นแล้ว ผู้ว่าจ้างจะยกมาเป็นข้ออ้างเพื่อปฏิเสธการจ่ายเงินค่าจ้างทั้งหมดไม่ได้

เพราะถ้าผู้ว่าจ้างไม่พึงพอใจโดยสุจริตจริง ก็ย่อมไม่นำงานออกแบบนั้นไปใช้ก่อสร้าง อย่างไรก็ตาม การพิจารณาว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิดสัญญา ยังต้องคำนึงถึงหลักธรรมชาติด้วย ตามธรรมชาติของการประกอบวิชาชีพออกแบบทางสถาปัตยกรรม จะมีขั้นตอนการส่งผลงานออกแบบและชำระเงินเป็นงวด ๆ ซึ่งเป็นการออกแบบและคิดค่าบริการที่เป็นไป (โดยชอบ) ตามมาตรฐานการออกแบบ และการคิดค่าบริการ และในการส่งมอบงานออกแบบแต่ละงวดนั้น สถาปนิกต้องได้รับการอนุมัติจากผู้ว่าจ้างเสียก่อน จึงจะดำเนินการออกแบบในขั้นต่อไปได้ ดังนั้น หากปรากฏพยานหลักฐานว่า ผู้ว่าจ้างยินยอมให้สถาปนิกดำเนินการออกแบบตามงวดงานจนแล้วเสร็จ โดยมีการลงลายมือชื่ออนุมัติแบบในงานออกแบบแต่ละงวด ผู้ว่าจ้างจะต้องจ่ายค่าออกแบบให้สถาปนิกตามงวดงานตามที่ได้ตกลงไว้ [42] ผู้ว่าจ้างจะอ้างเรื่องความไม่พึงพอใจขึ้นมาต่อสู้กับผู้รับจ้างไม่ได้ เพราะถ้าไม่พึงพอใจโดยสุจริตจริง ย่อมไม่อนุมัติให้ผ่านงานในแต่ละงวดและกรณีไม่ได้มีการทำหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรหรือกรณีมีการทำไว้แต่ไม่มีการระบุข้อตกลงเกี่ยวกับขั้นตอนการอนุมัติหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงแบบในแต่ละงวด ก็ต้องมาพิจารณาถึงเจตนาที่แท้จริงของคู่สัญญาและความสมเหตุสมผลตามหลักธรรมชาติของการทำงาน เพราะถ้าผู้ว่าจ้างไม่อนุมัติให้ดำเนินการออกแบบในขั้นต่อไป ก็ไม่มีเหตุผลที่สถาปนิกจะดำเนินการออกแบบงานในขั้นต่อไปจนเสร็จ ยกเว้นสถาปนิกผู้นั้นมีเจตนาไม่สุจริตในการรับจ้างออกแบบ

สำหรับประเด็นที่ผู้ว่าจ้างกล่าวอ้างว่า สถาปนิกออกแบบล่าช้าไม่เป็นไปตามข้อตกลง เมื่อพิจารณาตามมาตรา 593 [43] และมาตรา 596 [44] แล้ว ก็จะต้องดูว่ามีพยานหลักฐาน (สัญญา) การตกลงเรื่องเวลาไว้หรือไม่ ถ้ามีระบุไว้ ก็ต้องพิจารณาต่อไปว่าเจตนาของคู่สัญญาถือเอาระยะเวลาเป็นสาระสำคัญของสัญญาหรือไม่ เช่น ต้องการออกแบบงานเพื่อสร้างอาคารพิธี โดยมีการกำหนดจัดงานพิธีไว้ล่วงหน้า อย่างนี้ถือเอาระยะเวลาเป็นข้อสาระสำคัญ ผู้ว่าจ้างมีสิทธิบอกเลิกสัญญาและปฏิเสธการจ่ายเงินสำหรับค่างานออกแบบที่ได้กระทำไปแล้วได้ แต่ถ้าสัญญาการว่าจ้างออกแบบไม่ได้ถือระยะเวลาเป็นข้อสาระสำคัญ ผู้ว่าจ้างก็ย่อมมีสิทธิบอกเลิกสัญญาและจ่ายเงินเพียงตามงวดงานที่ผูกพันไว้เท่านั้น ถ้าหากไม่มีข้อตกลง

เรื่องระยะเวลาไว้ในสัญญา แต่การออกแบบนั้นล่าช้าเกินสมควรตามธรรมชาติของระยะเวลาในการออกแบบ ผู้ว่าจ้างก็ย่อมมีสิทธิจะลดเงินค่าจ้างลงได้ แต่ทั้งนี้ ความล่าช้าของการออกแบบดังกล่าวต้องไม่ได้เกิดจากการกระทำของทางฝ่ายผู้ว่าจ้างเองด้วย เพราะถ้าพิสูจน์ได้ว่าสถาปนิกผู้นั้นทำงานออกแบบตามขั้นตอนแล้ว แต่ตัวผู้ว่าจ้างเองใช้เวลาในการพิจารณาอนุมัติแบบเนิ่นนานเกินไป จนเป็นเหตุให้การออกแบบของสถาปนิกล่าช้าลงเลยกำหนดเวลาที่ตกลงกัน (โดยอาจพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานที่เป็นเอกสารแสดงวันเวลาในการส่งแบบแต่ละงวดและเอกสารแสดงวันเวลาในการอนุมัติแบบแต่ละงวดหรือระบุเป็นเงื่อนไขในสัญญาข้อตกลงไว้เลยว่าผู้ว่าจ้างจะใช้เวลาเท่าใดในการพิจารณาอนุมัติแบบ) หรือในทางกลับกัน ถ้าปรากฏว่าผู้ว่าจ้างแสดงเจตนายอมรับมอบงานออกแบบที่ล่าช้านั้นโดยไม่อิดเอื้อน [45] สถาปนิกผู้นั้นก็ไม่ต้องรับผิดชอบในการส่งงานออกแบบล่าช้าเช่นกัน และทั้งสองกรณีดังกล่าว สถาปนิกผู้นั้นก็ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับเงินค่าจ้างตามที่ตกลงกันไว้โดยชอบ

ส่วนประเด็นข้อกล่าวอ้างที่ว่า มีการยกเลิกการออกแบบกลางคันไปแล้ว เมื่อพิจารณาตามมาตรา 605 [46] แล้ว ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญากลางคันได้ แต่ต้องจ่ายเงินชดเชยให้แก่สถาปนิกตามเงื่อนไขที่ได้กระทำไปแล้ว ในกรณีที่ผู้ว่าจ้างอ้างว่าได้มีการยกเลิกแล้ว แต่สถาปนิกยังทำงานออกแบบต่อไปอีก เมื่อมีข้อโต้แย้งกันขึ้นก็ต้องมาพิสูจน์ว่า มีพยานหลักฐานการบอกกล่าวเลิกสัญญาดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามีพยานเอกสารเป็นหนังสือบอกกล่าวขอเลิกสัญญา ผู้ว่าจ้างก็ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบชำระหนี้ในส่วนที่สถาปนิกทำไปภายหลังบอกเลิกสัญญา หรือถ้าไม่มีหนังสือบอกกล่าวขอเลิกสัญญา แต่มีพยานบุคคลรู้เห็นในการบอกเลิกสัญญา ก็ต้องมาพิสูจน์กันด้วยพยานบุคคลว่ามีความน่าเชื่อถือได้หรือไม่ ทั้งนี้ ยังต้องพิจารณาถึงประเด็นที่ว่า ผู้ว่าจ้างมีการนำงานเกินส่วนดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ด้วยหรือไม่ (นำไปใช้ก่อสร้างหรือนำไปให้ผู้อื่นพัฒนาแบบต่อ) ถ้ามีการใช้ประโยชน์จากงานเกินส่วนนั้น สถาปนิกผู้นั้นก็ยังมิสิทธิได้รับเงินค่าออกแบบโดยชอบในงานที่เกิดขึ้นส่วนนั้น

สำหรับในประเด็นข้อกล่าวอ้างที่ว่า มีสถาปนิกหรือผู้อื่นนำเสนองานที่ดีกว่า ถูกกว่า หรืออ้างว่างานที่

สถาปนิกคนแรกทำไว้นั้นมีความบกพร่อง ผู้ว่าจ้างจึงเลิกสัญญา กับสถาปนิกคนแรก แล้วไปว่าจ้างคนอื่นทำแทนนั้น [47] ต้องพิจารณาว่า งานที่สถาปนิกคนเดิมรับออกแบบ นั้นมีความบกพร่องจริงหรือไม่ (ไม่สุจริตหรือไม่ถูกต้อง ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องหรือไม่ถูกต้องตามธรรมชาติของ มาตรฐานการออกแบบ) หากมีความบกพร่องเกิดขึ้นหรือ อาจคาดการณ์ได้ว่า ถ้าก่อสร้างตามแบบอาคารที่ออกแบบ ไว้นั้นแล้วเสร็จจะเกิดความบกพร่อง ผู้ว่าจ้างที่สุจริตจะ ต้องบอกกล่าวให้สถาปนิกผู้นั้นทำการแก้ไขข้อบกพร่อง ดังกล่าวภายในกำหนดเวลาอันควร (ซึ่งต้องกำหนดระยะเวลา ในการแก้ไขข้อบกพร่องลงไปเป็นคำบอกกล่าว) เมื่อพ้น กำหนดระยะเวลาที่กำหนดไว้ในคำบอกกล่าวแล้ว ผู้รับ-จ้างละเลย เพิกเฉย หรือไม่ปฏิบัติตามคำบอกกล่าว ผู้ว่า-จ้างย่อมมีสิทธิที่จะนำงานออกแบบดังกล่าวไปให้ผู้อื่นทำ การออกแบบต่อไปได้ และยังสามารรถเรียกร้องเอาค่าใช้จ่าย จากสถาปนิกผู้รับจ้างคนเดิมที่บกพร่องได้โดยชอบ แต่ถ้า ผู้ว่าจ้างยอมรับมอบงานออกแบบที่ชำรุดบกพร่องโดย ไม่ได้คิดเงื่อนไขโดยแสดงออกชัดหรือโดยปริยาย สถาปนิก ผู้นั้นก็ไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีนี้ ยกเว้น ความบกพร่องนั้นจะ เป็นสิ่งที่ไม่อาจพึงพบได้ขณะได้รับมอบงานหรือสถาปนิก ผู้นั้นได้รู้ถึงความบกพร่องและปิดบังความบกพร่องดังกล่าว ไว้โดยเจตนาที่ไม่สุจริต [48] และความรับผิดชอบของสถาปนิก ต่อความบกพร่องของแบบนั้น ถ้าไม่ได้กำหนดเป็นอย่างอื่น ในสัญญาและสถาปนิกผู้ออกแบบไม่ได้ปิดบังความชำรุด บกพร่องนั้น สถาปนิกผู้ออกแบบจะต้องรับผิดชอบแพ่งต่อ ผู้ว่าจ้างเพื่อการที่ทำชำรุดบกพร่อง เพียงแต่ที่ปรากฏขึ้น ภายในหนึ่งปีนับแต่วันส่งมอบหรือภายในห้าปี ถ้ามีการ ก่อสร้างตามแบบดังกล่าว [49] ทั้งนี้ สถาปนิกผู้ออกแบบ อาจมีความผิดทางอาญา หากงานออกแบบอาคารบกพร่อง แล้วทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตของผู้อื่น ส่วนการ พิจารณาว่าบกพร่องหรือไม่นั้น ต้องใช้เกณฑ์ตามมาตรฐาน การประกอบวิชาชีพออกแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นหลัก ซึ่งเป็นประเด็นที่ว่า การออกแบบเป็นไปตามมาตรฐานหรือไม่ ผู้ว่าจ้างและสถาปนิกต่างต้องนำพิสูจน์ต่อสู้กันในชั้นศาล เพื่อแสดงให้เห็นถึงความบกพร่องหรือไม่บกพร่องของ แบบอาคารดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า กฎหมายไม่ได้ บังคับว่าสัญญาจ้างทำของจะต้องมีแบบของสัญญาเป็น

ลายลักษณ์อักษร ดังนั้น ถึงแม้ว่าสถาปนิกจะไม่ได้ทำสัญญากับผู้ว่าจ้างเป็นลายลักษณ์อักษร แต่หากพิสูจน์ได้ถึงการ ใช้ประโยชน์หรือประเด็นอื่น ๆ ดังกล่าวข้างต้น ก็ย่อมสา-มารทฟ้องร้อง เรียกร้องเอาเงินค่าออกแบบจากผู้ว่าจ้างได้ อย่างไรก็ตาม เพื่อความไม่ประมาท สถาปนิกควรตกลงทำ สัญญาว่าจ้างกับผู้ว่าจ้างเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะใน สัญญาจะระบุเงื่อนไขรายละเอียดต่าง ๆ รวมทั้งผลตอบแทน อย่างชัดเจน อันจะช่วยขจัดปัญหาข้อโต้แย้งหรือหากมี คดีขึ้นสู่ศาลก็จะเป็นการสะดวกต่อการระบุนการพิจารณา ของศาลให้ดำเนินไปได้อย่างสะดวกรวดเร็วขึ้น เพราะอาจ ไม่ต้องสืบพยานบุคคลมาโต้เถียงกันในประเด็นที่เอกสาร ได้ระบุเอาไว้แล้ว อีกทั้ง ไม่ต้องเสียเวลาหาพยานมาสืบถึง ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องในประเด็นนั้น เช่น ระยะเวลาการ ทำงานที่เหมาะสม ค่าออกแบบที่เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งเมื่อ เกิดการโต้เถียงกันขึ้นเป็นคดีความ ระยะเวลาที่ใช้ในการ พิจารณาคดีย่อมส่งผลต่อค่าใช้จ่ายในการจัดการเรื่องคดี และผลกระทบอื่นที่ไม่อาจประเมินค่าได้ เช่น ค่าเสียเวลา ค่าจ้างทนาย ดอกเบี้ย ค่าเสียโอกาส เป็นต้น ดังนั้น การทำ สัญญากันเป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจนย่อมเป็นการ ปิดช่องทางที่จะถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ไม่สุจริตให้แคบ ลงได้

สำหรับปัญหาเรื่องความสมบูรณ์ของสัญญา ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจก่อนว่า สัญญาเป็นนิติกรรม ประเภทหนึ่ง [50] ซึ่งหมายถึงการกระทำทางกฎหมายที่ เกิดขึ้นจากการแสดงเจตนา (โดยสมัครใจและชอบด้วย กฎหมาย) อันเป็นการก่อความผูกพัน สร้างสิทธิและหน้าที่ ระหว่างกันของบุคคลสองฝ่าย อันได้แก่ การก่อการเปลี่ยน-แปลง การโอน การสงวน หรือการระงับซึ่งสิทธิ [51] ซึ่งใน กรณีของการทำสัญญานี้ คู่กรณีย่อมได้แก่ผู้เสนอ และผู้-สนอง และเมื่อมีคำเสนอและคำสนองต้องตรงกันทั้งสอง ฝ่ายแล้ว ย่อมเกิดเป็นสัญญาอันมีผลต่อการเคลื่อนไหว ต่าง ๆ ในสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่สัญญา [52]

ประเด็นที่สำคัญในการพิจารณาเรื่องนิติกรรม สัญญา แบ่งเป็น ประเด็นการตีความว่าเป็นนิติกรรมสัญญา หรือไม่ อันประกอบด้วยการพิจารณาว่าองค์ประกอบที่ เป็นสาระสำคัญในการทำนิติกรรมสัญญานั้นครบถ้วน หรือไม่และมีการกระทำการหรือไม่กระทำการใด ๆ หรือไม่ ในการจะให้นิติกรรมสัญญาดังกล่าวนั้นสูญเปล่าไป

และประเด็นการบังคับใช้ผูกพันในเรื่องนิติกรรมสัญญาที่กระทำต่อกัน

ในการที่จะพิจารณาว่านิติกรรมที่กระทำกันนั้น มีองค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญครบถ้วนหรือไม่ จุดสำคัญอยู่ที่การทำความเข้าใจในหลักกฎหมายเรื่องนิติกรรมให้ถ่องแท้ แต่เราสามารถให้หลักสามัญสำนึกและหลักพื้นฐานเจตประการเข้ามาช่วยทำให้เรื่องนี้ง่ายขึ้นได้โดยการมองรายละเอียดพื้นฐานในนิติกรรมสัญญาว่าน่าจะประกอบด้วยอะไรบ้าง แล้วจึงพิจารณาหลักของกฎหมายประกอบ เช่น นิติกรรมสัญญาตามสามัญสำนึกนั้นน่าจะระบุถึงคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย เนื้อหา ขอบเขตของงาน หน้าที่ความรับผิดชอบของคู่สัญญา วันเวลาในการทำสัญญาและระยะเวลาของงาน รายละเอียด เงื่อนไข ผลประโยชน์ตอบแทน บางครั้งอาจมีข้อตกลงเกี่ยวกับค่าปรับ ค่าสินไหมทดแทน ในกรณีที่เกิดสัญญาหรือ ข้อตกลงในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของสัญญา ลายมือชื่อของคู่สัญญาและพยานเอกสารแนบท้ายประกอบสัญญา เป็นต้น ดังนั้น เมื่อมาพิจารณาเรื่องหลักพื้นฐานเจตประการ จะเห็นว่า คู่สัญญาในที่นี้ต้องเป็นผู้ที่มีสิทธิในการกระทำนิติกรรมสัญญาได้จริงและกระทำนิติกรรมสัญญากันในสภาพที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ จึงจะสะท้อนถึงหลักสุจริตตามหลักพื้นฐานออกมาได้ เนื้อหาและขอบเขตของงานที่ระบุต้องเป็นงานที่บุคคลสามารถกระทำได้โดยธรรมชาติของบุคคลคู่สัญญานั้น รายละเอียดผลประโยชน์ตอบแทนหรือค่าปรับ จะต้องกำหนดให้เป็นไปอย่างชอบธรรมและสมเหตุสมผลสำหรับคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย การบันทึกนิติกรรมสัญญาที่กระทำกันเป็นหลักเป็นฐานชัดเจนพร้อมพยานร่วมรับรู้ (แม้กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้) เป็นการย้ำแสดงถึงเจตเจตนาที่บริสุทธิ์ระหว่างกัน แล้วจึงศึกษาในหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องว่า ควรแก้ไขปรับปรุงนิติกรรมสัญญาที่จะกระทำกันอย่างไรจึงจะถูกต้องตามกฎหมาย

สิ่งที่สำคัญคือ คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต้องพยายามทำความเข้าใจในเนื้อหาของสัญญาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพราะหากทำสัญญาไปแล้วคู่สัญญาก็ต้องผูกพัน มีสิทธิและหน้าที่ตามข้อตกลงในสัญญาทุกประการ อีกทั้ง ศึกษาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยละเอียดรอบคอบเสียก่อน เพื่อทำความเข้าใจถึงความสมบูรณ์ของสัญญา มีผลบังคับคู่สัญญาเพียงใด เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้สัญญาที่ทำไปต้อง

เสียเปล่า เนื่องจากนิติกรรมสัญญาที่กระทำไปกลายเป็นโมฆะ [53] (ซึ่งจะไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายใด ๆ ทั้งสิ้น) หรือโมฆียะ [54] (ขึ้นอยู่กับความบกพร่องที่เกิดขึ้นเป็นที่ยอมรับของผู้มีสิทธิเพียงใด ถ้าไม่เป็นที่ยอมรับก็จะอาจถูกบอกล้างจนกลายเป็นโมฆะกรรมได้)

สัญญาสูญเปล่า เป็นประเด็นปัญหาสำคัญในการทำสัญญา ส่วนใหญ่แล้ว นิติกรรมจะเป็นโมฆะได้หากนิติกรรมนั้นเป็นนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ [55] ไม่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งมีลักษณะ 3 ประการตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 150 [56] อันได้แก่ วัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งตามกฎหมาย วัตถุประสงค์เป็นการพ้นวิสัย หรือ วัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

นิติกรรมที่ถือว่า มีวัตถุประสงค์ต้องห้ามชัดแจ้งตามกฎหมาย ได้แก่ การกระทำที่มีกฎหมายบัญญัติห้ามกระทำโดยชัดแจ้งหรือบัญญัติให้เป็นความผิดอาญาหรือเป็นการกระทำที่แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น การว่าจ้างออกแบบอาคารที่ขัดต่อกฎหมายควบคุมอาคาร เป็นต้น ส่วนนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการพ้นวิสัย จะต้องเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้อย่างเด็ดขาด ไม่ว่าจะเป็นเพราะเหตุว่ามันเป็นไม่ได้แต่แรก หรือมันเป็นไปไม่ได้เฉพาะกรณีนั้นก็ตาม เช่น สัญญาว่าจ้างออกแบบอาคารบนที่ดินที่ถูกทางราชการเวนคืน เป็นต้น แต่ถ้ามีกรณีใดที่บุคคลอื่นยังสามารถกระทำได้ ก็ไม่ถือว่าเป็นการพ้นวิสัย แม้ว่าคู่สัญญานั้นจะไม่มีความสามารถที่จะทำเช่นนั้นก็ตาม

นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หมายถึงนิติกรรมที่กระทบถึงประโยชน์ทั่วไปของประเทศชาติหรือประชาชนโดยส่วนรวมหรือกระทบต่อชนบทรอบนิยม ประเพณีอันดีของสังคม โดยสิ่งเหล่านี้ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป [57] นิติกรรมสัญญายังเป็นโมฆะได้จากการทำสัญญาไม่เป็นไปตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้หรือคู่สัญญากระทำสัญญาผิดเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ เช่น มีการทำเป็นหลักฐานแต่ไม่ได้ยื่นจดทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่หรือมีการกำหนดเงื่อนไขที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรม [58] หรือสัญญาจะมีผลบังคับ

เงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งสำเร็จ แต่เงื่อนไขนั้นพันวิสัยที่จะเกิดขึ้นได้ [59] หรือเป็นเงื่อนไขที่ลูกหนังกำหนดขึ้นตามใจชอบ [60] เป็นต้น

การศึกษากฎหมายสัญญา ยังทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความผูกพันที่เกิดขึ้นและสิทธิในการบังคับตามข้อผูกพันดังกล่าว เช่น การตีความนัยของสัญญา [61] จะตีตามนัยที่มีผลบังคับ การตีความข้อสงสัยในสัญญา [62] จะตีความเป็นคุณกับผู้เสียหาย การตีความในกรณีที่มีตัวเลข และตัวอักษรไม่ตรงกัน [63] จะถือเอาจำนวนหรือปริมาณตามตัวอักษรเป็นหลัก การตีความในกรณีที่เกิดมีตัวเลขจำนวนเงินหรือปริมาณไม่ตรงกัน [64] จะถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณที่น้อยที่สุดเป็นหลัก การกำหนดเงื่อนไขที่มีต่อผลของนิติกรรมก่อนหลัง [65] โดยนิติกรรมใดมีเงื่อนไขบังคับก่อน นิติกรรมนั้นย่อมเป็นผลต่อเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว ส่วนนิติกรรมใดมีเงื่อนไขบังคับหลัง นิติกรรมนั้นย่อมสิ้นผลในเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว การใช้สิทธิเรียกร้องตามสัญญาว่าจ้างออกแบบของสถาปนิกและวิศวกร [66] ต้องกระทำภายในสองปีนับแต่วันที่มีสิทธิเรียกร้อง ลิขสิทธิ์ในงานที่ว่าจ้างทำของในงานสถาปัตยกรรม [67] จะตกเป็นของผู้ว่าจ้างเว้นแต่ได้มีการกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นในสัญญา หรือในกรณีที่ต้องกระทำนิติกรรมสัญญาเป็นภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทย ก็ควรให้มีการแปลสัญญาให้เป็นภาษาไทยและใช้เป็นสัญญาคู่ขนานเสียก่อน เพราะเมื่อพิจารณา [68] แล้ว ศาลจะวินิจฉัยข้อความตามสัญญาภาษาไทยเป็นหลัก เป็นต้น

ดังนั้น หากบุคคลมีความรู้ความเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัญญาที่ตนจะทำแล้ว ก็จะสามารถกำหนดตรวจสอบและแก้ไขข้อตกลงในสัญญาให้มีความชัดเจนเพื่อป้องกันปัญหาข้อโต้แย้งที่จะเกิดขึ้นภายหลัง หากบุคคลต้องจำยอมกระทำสัญญาในรูปของ “สัญญาสำเร็จรูป” [69] กับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าและสัญญาสำเร็จรูปดังกล่าวมีการกำหนดความรับผิดชอบในการผูกพันที่เกินกว่าวิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ นั้น กฎหมายยังให้ศาลมีอำนาจพิจารณาให้ความรับผิดชอบดังกล่าวมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น [70], [71] ดังนั้น บุคคลผู้เสียเปรียบย่อมมีสิทธิเรียกร้องต่อศาลเพื่อขอความเป็นธรรมได้ เพราะ

เจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้ ประสงค์จะให้เป็นธรรมให้กับประชาชนทุกคนโดยทัดเทียมกัน อีกทั้ง กฎหมาย ยังพยายามพัฒนาไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ เพื่อที่จะคงความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาและความเท่าเทียมกันของบุคคลทุกคน

โดยสรุปแล้ว หากมีการกระทำนิติกรรมสัญญาใด ๆ บนพื้นฐานของหลักเจตประการแล้ว ย่อมขัดปัญหาความขัดแย้งลงได้มาก เพราะผู้ทำสัญญาที่มีเจตนาสุจริตย่อมเปิดเผยข้อเท็จจริงต่าง ๆ อย่างจริงใจ อันเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับคู่สัญญาอีกฝ่ายที่จะเข้าทำสัญญาผูกพันตนด้วยและดำเนินการทำสัญญาอย่างสุจริต การกำหนดข้อตกลงในสัญญา ย่อมเป็นไปตามธรรมชาติของกระบวนการปฏิบัติตามมาตรฐานของวิชาชีพนั้น ๆ และระบุถึงรายละเอียดเงื่อนไข [72] ต่าง ๆ อย่างชัดเจนที่อยู่นิวิสัยที่จะกระทำได้และชอบด้วยกฎหมาย ไม่มีการซ่อนเงื่อนไขเพื่อเอาเปรียบหรือมีช่องโหว่ให้บิดเบือนได้ในภายหลัง รวมทั้งมีการกำหนดผลประโยชน์โดยชอบและเป็นธรรมต่างตอบแทนให้แก่กัน ทั้งนี้ มีพยานหลักฐานเป็นการทำหนังสือสัญญาพร้อมลงลายมือชื่อ [73] ของคู่สัญญาเป็นสำคัญ และมีพยานบุคคลอื่นร่วมรับรู้ โดยมีการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องเอาไว้แล้ว เพื่อจะได้ดำเนินการทำสัญญาให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ปฏิบัติที่กฎหมายบัญญัติไว้และมีการตรวจสอบอย่างรอบคอบว่า ไม่ได้ขัดต่อข้อห้ามหรือข้อยกเว้นใดทางกฎหมาย อันจะเป็นผลให้ข้อบังคับผูกพันคู่สัญญาไม่ได้ อย่างที่ทั้งสองฝ่ายต้องการในภายหลัง

เมื่อคู่สัญญาเกิดข้อพิพาทกันขึ้น ฝ่ายที่รักษาลักษณะพื้นฐานเจตประการเอาไว้ได้มากกว่า ย่อมเป็นฝ่ายที่ได้รับประโยชน์สูงกว่าในกระบวนการยุติธรรม เนื่องด้วยความสุจริตรอบคอบแห่งตน ย่อมทำให้ตนเป็นฝ่ายที่มีเปรียบต่อความสุจริต ทุจริตแต่รอบคอบ หรือสะเพร่าของอีกฝ่ายหนึ่งที่ไม่สามารถรักษาลักษณะพื้นฐานเจตประการเอาไว้ได้ ดังคำสาภาษิตกฎหมาย [74] ที่ว่า “ในระหว่างผู้สุจริตด้วยกัน ผู้ประมาทเลินเล่อย่อมเสียเปรียบ [75]” ยิ่งไปกว่านั้น การกระทำนิติกรรมสัญญาใด ๆ ก็ตามที่ขัดต่อหลักพื้นฐานเจตประการ ย่อมมีโอกาสที่นิติกรรมสัญญานั้น ๆ เป็นโมฆะ โมฆียะหรือโมฆปริณูต อันจะทำให้ไม่สามารถใช้บังคับได้ตามกฎหมาย หรือใช้บังคับได้บางส่วนเท่านั้น เช่น การแสดงเจตนาไม่สุจริต [76] การกระทำการไม่สุจริต (การฉ้อฉล)

ในการทำนิติกรรมสัญญา [77] การกำหนดเงื่อนไขที่พื้นวิสัยหรือผิดธรรมชาติในการกระทำการ [78] การทำนิติกรรมสัญญาไม่ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด [79] เป็นต้น

ปัญหาที่สถาปนิกถูกแอบอ้างเอาชื่อไปใช้ยื่นแบบขออนุญาตก่อสร้าง ในกรณีเป็นการทำเลเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ [80] และเป็นความผิดอาญาฐานปลอมเอกสารตามประมวลกฎหมายอาญา [81] หากนำหลักพื้นฐานเจตประการมาพิจารณา จะเห็นได้ว่า ผู้แอบอ้างมีเจตนาที่ไม่สุจริตในการกระทำการที่ไม่สุจริต การแอบอ้างชื่อสถาปนิก ก็เพื่อที่จะไม่ต้องเสียผลประโยชน์ตอบแทนให้กับสถาปนิกผู้นั้น

ยิ่งไปกว่านี้ หากการก่อสร้างดังกล่าวไปก่อให้เกิดความเสียหายกับบุคคลอื่น เช่น อาคารออกแบบไว้อย่างไม่มีช่องทางหนีไฟ ทำให้มีคนตายเมื่อเกิดไฟไหม้หรือตึกถล่มมีคนเสียชีวิต เป็นต้น โดยหลักการแล้ว สถาปนิกผู้ถูกแอบอ้างชื่อไม่น่าที่จะต้องรับผิดชอบ ทั้งนี้ สถาปนิกผู้ถูกแอบอ้างต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า มีการแอบอ้างชื่อตนไปกระทำการโดยที่ตนไม่เคยรับรู้มาก่อน โดยอาจใช้แนวทางในเรื่องผลประโยชน์ที่ตนไม่ได้รับตอบแทน ซึ่งถือได้ว่าผิดปกติที่สถาปนิกจะรับทำงานที่ไม่ได้รับประโยชน์ตอบแทนหรืออาจใช้แนวทางในเรื่องหลักธรรมชาติของการกระทำที่ว่า ผู้แอบอ้างไม่มีทางลงลายมือชื่อได้เหมือนกันทุกประการกับที่สถาปนิกผู้นั้นจะลงนามเอง การปลอมแปลงทุกอย่างย่อมมีข้อพิรุณ ผิดจากการกระทำที่เป็นปกติธรรมดาให้ตรวจสอบพบได้ในที่สุด แม้การตรวจสอบนั้นจะต้องผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่มีขั้นตอนสลับซับซ้อนหรือต้องใช้เครื่องมือตรวจสอบที่เฉพาะเจาะจงก็ตาม ปัญหาเรื่องสถาปนิกถูกดำเนินคดีอื่นเนื่องจากอาคารที่ตนออกแบบหรือควบคุมงานเกิดอุบัติเหตุ ทำให้บุคคลอื่นเสียหายถึงแก่ชีวิตร่างกาย ถือว่าเป็นความรับผิดชอบจากการละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ [82] และเป็นความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญา ([83] [84] แล้วแต่ผลของความประมาท) จุดสำคัญอยู่ที่การพิสูจน์ว่าการทำงานของสถาปนิกผู้นั้นเป็นไปตามหลักมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพหรือไม่ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสถาปนิกผู้นั้นที่จะพิสูจน์ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากความผิดพลาด บกพร่อง หรือประมาทเลินเล่อของตน จึงจะไม่ต้องรับผิดชอบตามข้อกล่าวหา เพราะเมื่อสถาปนิก

กระทำการตามมาตรฐาน (ธรรมชาติ) ของการออกแบบหรือควบคุมงานแล้ว อุบัติเหตุย่อมเกิดขึ้นได้ยาก แต่ถ้าหากสถาปนิกดำเนินการถูกต้องตามมาตรฐานการประกอบวิชาชีพแล้ว ยังเกิดอุบัติเหตุขึ้นกับอาคารนั้น ก็อาจเป็นเหตุสุดวิสัยที่สถาปนิกไม่ต้องรับผิดชอบหรืออาจเกิดจากการที่ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องไม่ดำเนินการอย่างถูกต้อง หรือแม้กระทั่งอาจเป็นความบกพร่องในการสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ที่ทำงานร่วมกัน ซึ่งสถาปนิกผู้นั้นต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนโดยใช้พยานหลักฐานแสดงการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เช่น เอกสารที่ออกถึงผู้รับเหมาเพื่อสั่งการให้ดำเนินการในเรื่องความปลอดภัย เมื่อตรวจพบลักษณะอันอาจก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหาย หรือเพื่อสั่งให้ผู้รับเหมาดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้องตามแบบก่อสร้าง หรือพยานบุคคลผู้รู้เห็นการสั่งการเรื่องความปลอดภัยของสถาปนิก เป็นต้น ข้อเตือนใจที่สถาปนิกพึงระมัดระวังคือ เมื่ออุบัติเหตุหรือความเสียหายเกิดขึ้น หากสถาปนิกไม่สามารถพิสูจน์ตนให้พ้นข้อกล่าวหาได้ ย่อมมีความเสี่ยงต่อการรับผิดชอบทางแพ่งและอาญา และอาจถูกศาลสั่งห้ามประกอบวิชาชีพภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ด้วย [85]

เมื่อสถาปนิกผู้หนึ่งผู้ใดตรวจพบเห็นลักษณะอันอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินในงานก่อสร้างอาคารที่ตนออกแบบหรือควบคุมงาน หากลักษณะที่เป็นอันตรายนั้น ไม่ได้อยู่ในส่วนงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของตน ย่อมเกิดเป็นประเด็นปัญหาว่า สถาปนิกสามารถดำเนินการสั่งการให้แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงเพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้หรือไม่ กรณีดังกล่าว ต้องพิจารณาจากเรื่องการจัดกรางานนอกสั่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (มาตรา 395-405) ตามปกติของการทำงานแล้ว ถ้าอยู่ในอำนาจหน้าที่ของตน สถาปนิกผู้นั้นต้องรับผิดชอบสั่งให้มีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงในที่ แต่หากอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่การสั่งการของตน สถาปนิกต้องแจ้งเตือนต่อผู้รับผิดชอบ เพื่อดำเนินการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เป็นอันตรายดังกล่าว หากสถาปนิกตรวจสอบพบว่า ต้องมีการดำเนินการแก้ไขโดยเร่งด่วน ถึงแม้ตนจะไม่มีอำนาจหรือหน้าที่ แต่ตามกฎหมายแล้ว สถาปนิกผู้นั้นยังอาจดำเนินการสั่งการให้แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงเท่าที่จำเป็นได้ตามมาตรา 395 [86] และมาตรา 398 [87] ทั้งนี้ สถาปนิกต้องรับแจ้งต่อผู้มีอำนาจ

รับผิดชอบโดยเร็วที่สุดว่า ตนได้เข้าจัดการงานแทนด้วย เหตุผลความปลอดภัย (มาตรา 399 [88]) อย่างไรก็ตาม ในการจัดการงานนอกสิ่งนั้น สถาปนิกผู้นั้นต้องมีความมั่นใจอย่างสุจริตใจว่าเป็นความจำเป็นเร่งด่วนจริง (มีพยานหลักฐานยืนยันความจำเป็นเร่งด่วน ทั้งยังยืนยันได้ว่าไม่สามารถติดต่อเพื่อขออนุญาตจากผู้มีอำนาจรับผิดชอบในเวลาขณะนั้นได้) และได้สั่งการไปโดยถูกต้องตามหลักวิชาการ ทั้งนี้ การสั่งการแก้ไขดังกล่าว เป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่งานก่อสร้างอย่างแท้จริง ตามกฎหมายถือว่า สถาปนิกผู้นั้นไม่มีความผิดและไม่ต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นและยังสามารถเรียกร้องเอาค่าใช้จ่าย (ที่ตนทราบดีว่าจ่ายไปก่อน) จากผู้มีอำนาจรับผิดชอบได้ [89] อย่างไรก็ตาม หากการดำเนินการดังกล่าวมาจากการวินิจฉัยที่ผิดพลาดของสถาปนิกผู้นั้นเองแล้วหรือเป็นการสั่งการไปโดยไม่ถูกต้องตามหลักวิชา หรือเป็นการแก้ไขไปในทางที่ไม่เป็นประโยชน์แก่งานก่อสร้างแล้ว สถาปนิกผู้นั้นต้องรับผิดชอบจากการจัดการงานนอกสิ่งดังกล่าว ทั้งนี้ ความคุ้มครองทางกฎหมายจากการจัดการงานนอกสิ่งจะครอบคลุมเฉพาะการเข้าจัดการงานของคนอื่น แต่ไม่ครอบคลุมถึงการที่สถาปนิกสั่งการงานไปเพราะเข้าใจผิดว่าอยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของตน [90]

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการงานนอกสิ่งอีกกรณีหนึ่งที่สถาปนิกมักจะประสบก็คือ การสั่งแก้ไขแบบและงานก่อสร้าง ตามปกติแล้วการแก้ไขแบบเป็นสิทธิของเจ้าของอาคาร สถาปนิกสามารถทำการแก้ไขแบบและงานก่อสร้างได้ในกรณีเพื่อผลประโยชน์ของการก่อสร้างหรือเพื่อความถูกต้องตามหลักวิชา แต่ก็ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของอาคารเสียก่อน เช่น การแก้ไข ปรับปรุง เพิ่มเติมรายละเอียดของแบบ เพื่อให้เกิดความชัดเจนของแบบก่อสร้างหรือเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาในงานก่อสร้างให้ลุล่วงไปหรือเป็นไปตามคำร้องขอของผู้รับเหมาก่อสร้างเพื่อให้การก่อสร้างดำเนินการต่อไปได้ เป็นต้น และสถาปนิกควรมีพยานหลักฐานยืนยันการขออนุมัติจากเจ้าของอาคาร เพื่อการแก้ไขแบบและงานก่อสร้างทุกครั้ง อย่างไรก็ตาม บ่อยครั้งที่มีรายการที่เจ้าของอาคารสั่งแก้ไขแบบหรือสถาปนิกขออนุมัติแก้ไขแบบเกิดขึ้นจำนวนมากระหว่างการตรวจงานก่อสร้างร่วมกัน ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่สถาปนิกจะไม่ได้ทำเอกสารกำกับตามหลังเพื่อยืนยันการแก้ไขแบบดังกล่าวได้อย่าง

ครบถ้วนสมบูรณ์ ปัญหาจะเกิดขึ้นภายหลังได้หากเจ้าของงานปฏิเสธความรับผิดชอบจากการสั่งการดังกล่าว อาจด้วยความหลงลืม เข้าใจผิดหรือสำคัญผิด (เนื่องจากการถกเถียงกันหลายครั้งจนจำผิดไปว่าสรุปเป็นอย่างอื่น) หรือมีเจตนาปฏิเสธเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายหรือความเสียหายอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น หรือเจ้าของอาคารไม่ได้สั่งการจริง เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุผลใดก็ตาม เจ้าของงานจะยกประเด็นการจัดการงานนอกสิ่งขึ้นมาอ้างประกอบการปฏิเสธความรับผิดชอบ หลักที่ใช้พิจารณาว่า ใครเป็นผู้รับผิดชอบจากการจัดการงานดังกล่าวคือ พิจารณาว่า ผู้ใดเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ที่แท้จริง (แรงจูงใจ) ประกอบกับพิจารณาว่า เป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนเพียงใด ผู้จัดการงานนอกสิ่งมีอำนาจหรือไม่และยังต้องพิจารณาถึงความสมเหตุสมผลจากพยานหลักฐานแวดล้อม และข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การพิจารณาประเด็นการเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ด้วยพยานหลักฐานแวดล้อมเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เนื่องจาก การแก้ไขเปลี่ยนแปลงงานก่อสร้างใด ๆ มีความเป็นไปได้ที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ แม้อยู่ในระดับที่ไม่เท่ากัน โดยปกติแล้ว การแก้ไขงานก่อสร้างมีขึ้นเพื่อประโยชน์ของเจ้าของอาคาร แต่ก็มีกรณีที่ผู้รับเหมาเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์นั้น เช่น การได้รับค่าก่อสร้างที่เพิ่มมากขึ้น เมื่อคิดคำนวณปริมาณงานที่เพิ่มหรือลดแล้วในภายหลัง หรือการที่ได้ระยะเวลาก่อสร้างที่เพิ่มมากขึ้นโดยไม่ต้องถูกปรับจากการก่อสร้างล่าช้า เป็นต้น ส่วนสถาปนิก นับว่ามีโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์ในเรื่องที่ว่าน้อยมาก เว้นแต่การแก้ไขแบบและงานก่อสร้างดังกล่าว เป็นการสะท้อนถึงความบกพร่องในการทำงานของตัวสถาปนิกหรือสถาปนิกผู้นั้นมีเจตนาทุจริต ดังนั้น บ่อยครั้งเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น จึงเป็นเรื่องของการฟ้องร้องระหว่างเจ้าของอาคารและผู้รับเหมา มากกว่าจะฟ้องสถาปนิกเป็นคู่ความในคดี ในกรณีนี้ สถาปนิกจะมีบทบาทในฐานะพยานบุคคลที่รู้เห็นและยืนยันได้ว่าฝ่ายใดคือฝ่ายถูก แต่ยังมีความเป็นไปได้ที่สถาปนิกจะตกอยู่ในฐานะของจำเลยร่วมกับฝ่ายเจ้าของอาคารหรือผู้รับเหมา หากปรากฏว่า สถาปนิกมีพฤติการณ์การสมรู้กันกับฝ่ายที่ได้ประโยชน์หรือฝ่ายที่เสียประโยชน์อาจทำการกล่าวหาว่า สถาปนิกสมรู้กันกับอีกฝ่ายที่ได้ประโยชน์เพื่อลดน้ำหนักความน่าเชื่อถือของสถาปนิกลง หากสถาปนิกสามารถ

พิสูจน์ได้ถึงความรู้และความเป็นกลางของตน คำให้การของสถาปนิกก็จะมีน้ำหนักน่าเชื่อถือและการพิจารณาคดีพิพาทก็จะง่ายขึ้นและใช้เวลาอันน้อยลง

หากไม่มีพยานหลักฐานแสดงยืนยันการแก้ไขแบบโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการที่ไม่มีเอกสารหลักฐานบันทึกไว้หรือพยานบุคคลถูกตั้งข้อสงสัยในความน่าเชื่อถือ สิ่งที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่าใครเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ที่แท้จริงคือ ความสมเหตุสมผลที่รองรับด้วยพยานหลักฐานแวดล้อม ในแง่มุมของฝ่ายเจ้าของอาคาร ถ้ามีพยานหลักฐานแวดล้อม เช่น สัญญาเช่าอาคารล่วงหน้าแสดงว่าเจ้าของอาคารต้องรีบเปิดใช้อาคารนั้นโดยเร็ว มิฉะนั้นสูญเสียโอกาสของรายได้จำนวนมากหรือต้องเสียเงินค่าปรับฐานผิดสัญญาเช่า ในกรณีที่อาคารไม่พร้อมให้ใช้ได้ตามกำหนดเป็นต้น ย่อมไม่มีเหตุผลใดที่เจ้าของอาคารจะไปแก้ไขงานให้เสร็จช้าออกไป เว้นแต่ แบบอาคารมีความบกพร่องที่ไม่แก้ไขไม่ได้หรือฝ่ายเจ้าของอาคารมีเจตนาอื่นแอบแฝงอย่างใดก็ตาม หากมีหลักฐานแสดงว่าเจ้าของอาคารได้มีการตรวจรับงานในส่วนการแก้ไขแบบ เช่น เอกสารการตรวจรับงานหรือเอกสารการอนุมัติการชำระเงินตามงวดงานที่ระบุรายละเอียดถึงส่วนแก้ไขดังกล่าว ก็จะเป็นพยานหลักฐานยืนยันการรับรู้ในการแก้ไขแบบ ของเจ้าของอาคาร ยกเว้นแต่ ส่วนที่แก้ไขนั้นสามารถหลุดรอดพ้นสายตาจากการตรวจรับงานโดยปกติได้ เนื่องจากถูกอำพรางหรือปิดบังเอาไว้โดยสถาปนิกหรือผู้รับเหมาโดยเจตนา [91]

ในแง่มุมของฝ่ายสถาปนิก หากออกแบบและเขียนแบบอย่างถูกต้องสมบูรณ์ตามหลักวิชาการ ย่อมไม่มีเหตุผลที่สถาปนิกจะไปแก้ไขแบบหรืองานก่อสร้างโดยไม่มีคำสั่งจากเจ้าของอาคารหรือไม่มีการร้องขอจากผู้รับเหมา เว้นแต่ สถาปนิกมีเจตนาไม่สุจริต สมคบกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อรับผลประโยชน์โดยไม่ชอบ พยานหลักฐานแวดล้อมที่ใช้ยืนยันความสมเหตุสมผลในการแก้ไขแบบและงานก่อสร้างของสถาปนิก ได้แก่ เอกสารคำร้องขออนุญาตแก้ไขแบบและงานก่อสร้างต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องตามข้อกำหนดของกฎหมาย เนื่องจาก เจ้าของอาคารต้องลงนามในเอกสารคำร้องดังกล่าว อันเป็นการแสดงว่าเจ้าของรับรู้ในการแก้ไขแบบและงานก่อสร้างแล้ว จึงยินดีที่จะลงนามในคำร้องนั้น ส่วนพยานหลักฐานแวดล้อมอื่นๆ เช่น เอกสาร

การร้องขอเปลี่ยนวัสดุหรือส่วนงานก่อสร้างจากผู้รับเหมา เนื่องจากการขาดแคลนวัสดุก่อสร้างบางประเภทหรือด้วยเหตุผลความจำเป็นอื่น ๆ นั้น อาจจะช่วยยืนยันได้เพียงว่าสถาปนิกมีเจตนาแก้ไขแบบและงานก่อสร้างเพื่อประโยชน์แก่การก่อสร้างจริง อย่างไรก็ตาม การแก้ไขแบบและงานก่อสร้างของสถาปนิกด้วยเจตนาดังกล่าว ก็ยังต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าของอาคารก่อนอยู่ดี ดังนั้น ถ้าไม่มีพยานหลักฐานแวดล้อมอื่นที่จะแสดงให้เห็นถึงความเห็นชอบของเจ้าของอาคารได้ สถาปนิกก็อาจต้องรับผิดชอบจากการจัดการงานนอกสั่ง ถึงแม้จะพิสูจน์ได้ว่าสถาปนิกแก้ไขแบบหรืองานก่อสร้างนั้นด้วยเจตนาเพื่อผลประโยชน์ของการก่อสร้างก็ตาม

ในอีกกรณีหนึ่ง หากสถาปนิกมีพยานหลักฐานแวดล้อมอื่นที่แสดงว่า สถาปนิกไม่ได้เป็นผู้ยินยอมให้มีการแก้ไขแบบหรืองานก่อสร้าง เช่น เอกสารประกอบหรือพยานผู้รู้เห็นว่าสถาปนิกปฏิเสธคำร้องขอดังกล่าวของผู้รับเหมาและเมื่อได้พบเห็นส่วนงานแก้ไขที่ผู้รับเหมากระทำโดยพลการนั้น สถาปนิกได้ปฏิเสธการรับมอบงานในส่วนแก้ไขนั้น อีกทั้ง ยังได้ดำเนินการสั่งการให้ผู้รับเหมาแก้ไขให้กลับเป็นอย่างเดิมและห้ามมิให้ผู้รับเหมาคิดค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมจากการกระทำนั้นแล้ว ในกรณีนี้ ผู้รับผิดชอบจากการจัดการงานนอกสั่งคือผู้รับเหมา อย่างไรก็ตาม หากสถาปนิกไม่สังเกตเห็นส่วนแก้ไขในขณะที่ตรวจรับงานก่อสร้างของผู้รับเหมา ถึงแม้จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นการกระทำโดยพลการของผู้รับเหมาก็ตาม ก็ยังถือว่าเป็นความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ของสถาปนิกที่ไม่น่าจะปฏิเสธความรับผิดชอบได้ ยกเว้นแต่ ส่วนแก้ไขนั้นไม่อาจถูกพบเห็นได้จากการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานของสถาปนิก

ในแง่มุมของฝ่ายผู้รับเหมาพยานหลักฐานแวดล้อม เช่น ตารางเวลาก่อสร้างและเอกสารการเบิกค่าก่อสร้างประจำงวดต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นได้ว่าผู้รับเหมาสามารถก่อสร้างได้ทันหรือเร็วกว่าระยะเวลาที่กำหนดเอกสารสัญญาว่าจ้างให้ก่อสร้างอาคารแห่งใหม่ พร้อมระบุค่าปรับในกรณีที่ผู้รับเหมาไปเริ่มงานไม่ทัน เป็นต้น พยานหลักฐานแวดล้อมเหล่านี้จะแสดงให้เห็นว่า ผู้รับเหมาได้รับประโยชน์ของงานอื่นรออยู่ ย่อมไม่มีเหตุผลที่จะทำให้งานก่อสร้างล่าช้าออกไปอีกด้วยการแก้ไขแบบและการก่อสร้าง นอกจากจะเป็นการกระทำไปตามคำสั่งของสถาปนิกหรือ

เจ้าของอาคารหรือผู้รับเหมามีเจตนาอื่นแอบแฝง

ทั้งนี้ การพิจารณากรณีตัวอย่างของพยานหลักฐานแวดล้อมในทุกแง่มุมที่กล่าวมาข้างต้น จะผันแปรไปตามแต่ละสถานการณ์ โดยหลักการแล้ว การพิจารณาในแต่ละกรณีจะขึ้นอยู่กับหลักของการชั่งน้ำหนักพยานเพื่อพิจารณาความสอดคล้องสมเหตุสมผลของพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายนำมาใช้ ซึ่งการพิจารณาคดีพิพาทเช่นนี้ เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยุ่งยากและเสียเวลามาก เนื่องจาก ขาดพยานหลักฐานโดยตรงที่จะยืนยันความบริสุทธิ์ของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ศาลต้องพิจารณาจากพยานหลักฐานแวดล้อมแทน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัญหาข้างต้นจะลดลง หากทุกฝ่ายสามารถรักษาหลักพื้นฐานเจตประการเอาไว้ได้อย่างครบถ้วน แม้กระทั่งมีการนำคดีฟ้องศาล ฝ่ายที่รักษาหลักเจตประการไว้ได้อย่างครบถ้วนมากกว่า ย่อมจะเป็นฝ่ายที่ได้รับการปกป้องตามกฎหมายในที่สุด เพราะเป็นฝ่ายที่มีความสมเหตุสมผลด้วยพยานหลักฐานรองรับที่น่าเชื่อถือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ความจริงแล้ว พยานหลักฐานที่สำคัญที่สุดในเรื่องนี้ก็คือ เอกสารยืนยันการแก้ไขแบบที่มีรายละเอียดการแก้ไขแบบอย่างชัดเจน พร้อมการลงลายมือชื่อเป็นสำคัญ ทั้งของเจ้าของงาน สถาปนิก และผู้รับเหมานั้นเอง และจะครอบคลุมมากยิ่งขึ้นหากมีการระบุรายละเอียดค่าใช้จ่ายประกอบเอกสารยืนยันการแก้ไขแบบและงานก่อสร้าง ทั้งนี้ จะเป็นการช่วยลดระยะเวลาในการพิจารณาหาข้อยุติสำหรับการประเมินค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมในชั้นศาลลงไปได้มากอีกด้วย

จากกรณีต่าง ๆ ข้างต้นจะเห็นได้ว่า พยานหลักฐานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพิจารณาคดีความ เพราะเป็นสิ่งที่พิสูจน์เพื่อสนับสนุนหรือหักล้างข้ออ้างของคู่กรณีว่าการกระทำนั้นบริสุทธิ์หรือเป็นความผิดตามกฎหมายแล้ว คู่ความทั้งสองฝ่ายมีสิทธินำพยานหลักฐานของตนเข้าสืบประกอบข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน [93] หรือหักล้างข้ออ้างข้อเถียงของฝ่ายตรงข้าม พยานหลักฐานทุกชนิดสามารถใช้ในชั้นศาลได้ เว้นแต่มีข้อห้ามในการรับฟังพยานหลักฐานนั้น [94], [95] ได้แก่ ต้นฉบับพยานเอกสาร [96] พยานบุคคลผู้รู้เห็นโดยตรง [97] การอ้างความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการพิเศษที่เป็นประโยชน์ต่อการวินิจฉัย [98], [99] การแสดงพยานวัตถุ

[100] และการขอให้ศาลตรวจพยานวัตถุ (ถ้านำมาศาลไม่ได้) และสถานที่ [101] เป็นต้น ทั้งนี้ ในการพิจารณาเลือกใช้พยานหลักฐาน ยังต้องคำนึงถึงเงื่อนไขหรือข้อกำหนดเฉพาะเจาะจงทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องอีกด้วย เช่น ในคดีแพ่ง กฎหมายยินยอมให้อ้างคู่ความอีกฝ่ายเป็นพยานได้ [102] แต่ถ้าเป็นคดีอาญา กฎหมายจะไม่ยินยอมให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยานได้ [103] เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หากสถาปนิกดำเนินการหลักพื้นฐานเจตประการได้ครบถ้วน ย่อมจะไม่มีปัญหาในการเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของตน

เมื่อพิจารณาถึงกรณีตัวอย่างในการใช้หลักพื้นฐานเจตประการสำหรับการประกอบวิชาชีพสถาปนิก ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว บุคคลในสาขาวิชาชีพอื่นย่อมพอมองออกถึงแนวทางที่จะประยุกต์ใช้กับวิชาชีพของตนได้ เพราะประเด็นของปัญหาทางกฎหมายที่จะประสบส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกันในหลักการ เพียงแต่แตกต่างกันรายละเอียดเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นประเด็นปัญหาเรื่องนิติกรรมสัญญา ปัญหาเรื่องการถูกเรียกร้องค่าเสียหายอันเป็นผลมาจากการประกอบวิชาชีพของตน เป็นต้น เช่น แพทย์ผู้ใดก็ตาม หากถูกร้องเรียนในเรื่องการรักษาคนไข้จนพิการหรือเสียชีวิต หากแพทย์ผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ตามหลักพื้นฐานเจตประการ ย่อมเป็นการแสดงว่า แพทย์ผู้นั้นมีเจตนาและได้ดำเนินการรักษาคนไข้ดังกล่าวอย่างสุจริต ถูกต้องตามขั้นตอนและกระบวนการตามมาตรฐานการวินิจฉัยและรักษาโรคที่บัญญัติไว้ของแพทยสภา เป็นการปฏิบัติตามหน้าที่โดยชอบและรับผลประโยชน์อันควรโดยปราศจากแรงจูงใจในเรื่องผลประโยชน์ทางด้านอื่นแอบแฝงและการกระทำดังกล่าวปรากฏเป็นหลักฐานตามพยานเอกสารบันทึกเวชระเบียน (O.P.D. card) และเอกสารรายงานการตรวจรักษา (medical chart) หรือพยานบุคคลอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ โดยการพิสูจน์ตนนั้น แพทย์ผู้นั้นได้ทำการศึกษาในข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาแล้วเป็นอย่างดี เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น หากพิจารณาในมุมกลับแล้ว บุคคลอื่น ๆ โดยทั่วไป ก็ยังได้ประโยชน์จากการพิจารณาคดีดังกล่าวอีกด้วย เมื่อมองตนในฐานะของผู้ที่มีโอกาสจะประสบปัญหาทางกฎหมายจากการให้บริการหรือการมีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องใด ๆ ก็ตามกับเหล่าผู้ให้บริการด้านวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ดังกล่าวได้เช่นกัน

ความจริงแล้ว นอกเหนือจากกรณีของกลุ่มปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการประกอบวิชาชีพ ยังมีกลุ่มของกรณีตัวอย่างของคนทั่วไปเป็นกรณีของประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่สามารถเกิดขึ้นกับคนโดยทั่วไปได้โดยไม่จำกัดวิชาชีพ เช่น ปัญหาการเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรม เป็นต้น

ในกรณีปัญหาการเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรม บุคคลทั่วไปสามารถประสบได้ทั้งในฐานะเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่าเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรม (ฐานนายจ้าง) หรือถูกเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรม (ฐานลูกจ้าง) ตามหลักเจตประการแล้ว นายจ้างผู้มีเจตนาสุจริต ย่อมกระทำการว่าจ้างบุคคลอื่นมาทำงานให้กับตนโดยสุจริต (ถูกต้องตามกฎหมาย) โดยกำหนดขอบเขตงานที่เป็นไปตามธรรมชาติของงานที่มีผลประโยชน์ตอบแทนโดยชอบเป็นค่าจ้างและสวัสดิการที่เป็นธรรม ทั้งมีพยานหลักฐานเป็นสัญญาว่าจ้างและมีบุคคลอื่นเป็นพยานร่วมรับรู้การว่าจ้างและยังต้องปฏิบัติตนในฐานะนายจ้างให้ถูกต้องตามกฎหมาย โดยศึกษาในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (กฎหมายแรงงานทั้ง 7 ฉบับ [104])

บทบาทหน้าที่ของนายจ้างตามกฎหมายแรงงานนั้น มีบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 อาทิเช่น การปฏิบัติต่อลูกจ้างชายและหญิงอย่างเท่าเทียมกัน [105] การประกาศกำหนดเวลาทำงานปกติ [106] การกำหนดวันหยุดประจำสัปดาห์ [107] วันหยุดตามประเพณี [108] และวันหยุดพักผ่อนประจำปี [109] การจัดการด้านสวัสดิการ [110] การจัดการด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงาน [111] การกำหนดรายละเอียดข้อบังคับ [112] เป็นต้น

ตามปกติแล้ว สภาพการจ้างจะสิ้นสุดลงเมื่อครบกำหนดระยะเวลาในสัญญาจ้าง หากสัญญาจ้างไม่ได้กำหนดระยะเวลาไว้ นายจ้างหรือลูกจ้างอาจบอกเลิกสัญญาจ้าง พร้อมเหตุผลโดยบอกกล่าวล่วงหน้าให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ [113] ถ้านายจ้างเป็นฝ่ายบอกเลิกจ้าง นายจ้างจะต้องแจ้งให้ลูกจ้างที่จะเลิกจ้างทราบล่วงหน้าตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ในแต่ละกรณี เช่น หากเลิกจ้างเพราะปรับปรุงการทำงานนั้น ต้องบอกกล่าวล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 60 วัน [114] เป็นต้น และนายจ้างจะต้องจ่ายค่าชดเชยแก่ลูกจ้างตามอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ [115] เว้นแต่

ลูกจ้างกระทำความผิดเข้าข่ายฐานความผิดทั้งหก ตามมาตรา 119 [116] อันได้แก่ทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดอาญาโดยเจตนาแก่นายจ้าง จงใจทำให้นายจ้างได้รับความเสียหาย ประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้นายจ้างได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรง ผ่าฝืนข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานในกรณีที่มีร้ายแรง ละทิ้งหน้าที่เป็นเวลา 3 วันทำงานติดต่อกันโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ เป็นโทษฐานประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากลูกจ้างกระทำความผิดไม่เข้าข่ายดังกล่าวนี้ นายจ้างพึงต้องออกหนังสือเตือนให้ลูกจ้างได้รับรู้ในการกระทำผิดของตนเสียก่อน หากลูกจ้างยังกระทำผิดซ้ำแล้วซ้ำอีก นายจ้างจึงจะมีสิทธิบอกเลิกจ้างได้โดยไม่ต้องจ่ายค่าชดเชย

ในทางกลับกัน ลูกจ้างผู้มีเจตนาที่สุจริตย่อมกระทำการตามหน้าที่ความรับผิดชอบโดยสุจริตตามธรรมชาติของมาตรฐานการทำงานนั้น โดยมุ่งหวังที่จะได้รับผลประโยชน์โดยชอบตอบแทนในอัตราที่เป็นธรรม (อีกทั้งไม่แสวงหาผลประโยชน์อย่างอื่นที่ไม่ชอบ) ทั้งมีเอกสารสัญญาว่าจ้างและบุคคลอื่นร่วมรับรู้เป็นพยานหลักฐานรองรับ โดยปฏิบัติหน้าที่และใช้สิทธิในฐานะลูกจ้างให้ถูกต้องตามกฎหมาย ดังที่ได้ศึกษาจากกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (กฎหมายแรงงาน)

สิทธิและหน้าที่ของลูกจ้างตามกฎหมายแรงงานก็มีบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับเช่นกัน เช่น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 เช่น สิทธิในการลาป่วยได้เท่าที่ป่วยจริง [117] สิทธิในการลาเพื่อกิจธุระตามข้อบังคับการทำงาน [118] สิทธิในการลาคลอดไม่เกินเก้าสิบวัน [119] สิทธิในการได้รับเงินทดแทนสำหรับค่ารักษาพยาบาล ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพในการทำงาน และค่าทำศพ เว้นแต่ การประสบอันตรายหรือความเจ็บป่วยมาจากการเสพสุราหรือยาเสพติดหรือเจตนาที่จะกระทำตนให้ได้รับผลดังกล่าว [120] หน้าที่ในการไม่ขาดงานโดยไม่มีเหตุอันควรและหน้าที่ในการกระทำตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายของนายจ้าง

หากลูกจ้างผู้มีเจตนาที่สุจริตในการกระทำหน้าที่ของตนให้ลุล่วงไปอย่างถูกต้องโดยสุจริตแล้ว ยังถูกเลิกจ้างกฎหมายบัญญัติให้ลูกจ้างมีสิทธิได้รับผลประโยชน์โดยชอบเป็นค่าชดเชยในอัตราที่เป็นธรรมจากการบอกเลิก

จ้างดังกล่าว (เช่น ถ้าลูกจ้างทำงานครบ 1 ปี แต่ไม่ครบ 3 ปี นายจ้างต้องจ่ายค่าชดเชยเท่ากับค่า 90 วัน เป็นต้น) ในกรณีที่ไม่ได้รับค่าชดเชยอันเนื่องจากถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดที่เข้าข่ายยกเว้นเงินค่าชดเชยตามกฎหมาย หรือได้รับค่าชดเชย แต่ไม่อยู่ในจำนวนที่สมควรตามกฎหมายก็ตาม หากลูกจ้างไม่ได้กระทำความผิดจริง ก็สามารถฟ้องศาลแรงงานเรียกร้องเอาเงินค่าชดเชยทั้งหมดหรือในส่วนของที่ขาดจากนายจ้างได้ ถ้าศาลพิจารณาได้ความว่า การเลิกจ้างนั้นมีมูลเลิกจ้างได้ตามกฎหมาย ศาลก็จะพิพากษาให้นายจ้างไม่ต้องจ่ายค่าชดเชย ถ้าการเลิกจ้างเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายหรือไม่เป็นธรรม ศาลก็จะพิพากษาให้นายจ้างจ่ายเงินให้กับลูกจ้างหรือรับลูกจ้างนั้นกลับเข้าทำงาน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการเรียกร้องของลูกจ้างที่ปรากฏในคำขอท้ายฟ้อง

ความสำคัญของหลักเจตประการ จะเห็นได้ชัดเจนขึ้นเมื่อคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลแรงงาน นายจ้างผู้มีเจตนาสุจริตย่อมเลิกจ้างลูกจ้างโดยสุจริต (หากลูกจ้างกระทำความผิดตามเข้าข่ายที่กฎหมายแรงงานบัญญัติไว้) และต้องทำการเลิกจ้างตามกระบวนการที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นเกณฑ์ปฏิบัติ (ธรรมชาติของการเลิกจ้าง) นายจ้างยังมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายโดยชอบและในอัตราที่เป็นธรรมจากลูกจ้าง หากนายจ้างได้รับความเสียหายจากการที่ลูกจ้างกระทำไปโดยจงใจ ประมาทเลินเล่อหรือฝ่าฝืนคำสั่งระเบียบข้อบังคับอันเป็นการผิดสัญญาจ้างแรงงาน หากเป็นการเลิกจ้างด้วยเหตุผลอื่นที่ไม่ใช่ความผิดของลูกจ้าง นายจ้างผู้สุจริตย่อมจะจ่ายเงินค่าชดเชยให้กับลูกจ้างตามอัตราที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ นายจ้างควรมีพยานหลักฐานยืนยันการกระทำผิดของลูกจ้างอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเอกสารรายงานการสอบสวนความผิดและ/หรือมีทรัพย์สิน (วัตถุที่เสียหาย) และ/หรือบุคคลเป็นพยาน เป็นต้น โดยนายจ้างได้ทำการศึกษาถึงกฎหมายแรงงานด้วยตนเองหรือปรึกษาผู้รู้ (ทนายหรือที่ปรึกษาทางกฎหมายแรงงาน) จนเกิดความเข้าใจและปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามกฎหมาย นายจ้างผู้ดำรงตนตามหลักเจตประการย่อมได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย

ในทางกลับกัน ลูกจ้างผู้ถูกเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรมก็สามารถใช้หลักเจตประการในการพิจารณาเพื่อฟ้องศาลแรงงานในการเรียกร้องเอาค่าชดเชยจากนายจ้างได้

โดยการแสดงให้เห็นถึงเจตนาที่ไม่สุจริตของนายจ้างหรือการเลิกจ้างนั้นนายจ้างได้กระทำอย่างไม่สุจริต (นายจ้างได้ทำการกล่าวหาโดยอ้างเหตุอันควรตามกฎหมาย) หรือไม่เป็นธรรมชาติของกระบวนการเลิกจ้าง (ไม่ถูกต้องตามกระบวนการทางกฎหมาย) หรือให้ผลประโยชน์ชดเชยโดยมิชอบและไม่เป็นธรรม (ตามที่กฎหมายกำหนดไว้) หรือแม้กระทั่งการกล่าวหาโดยไม่มีมูล (ไม่มีพยานหลักฐานรองรับ) โดยที่ลูกจ้างจะสามารถกระทำการดังกล่าวได้ก็ต้องศึกษาถึงเรื่องกฎหมายแรงงานด้วยตนเองหรือโดยการปรึกษาผู้รู้ ซึ่งก็คือ ทนายผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องแรงงานนั่นเอง ดังนั้น ถ้าลูกจ้างสามารถพิสูจน์ให้เห็นถึงความไม่ถูกต้องในประเด็นหนึ่งประเด็นใดดังที่กล่าวมาได้ ก็ย่อมมีโอกาสเป็นฝ่ายชนะคดี

ตัวอย่างของการเลิกจ้างโดยไม่ธรรม เช่น เลิกจ้างเพียงเพราะสามี/ภรรยาของลูกจ้างไปทำงานกับบริษัทคู่แข่ง สอบสวนแล้วไม่ผิด แต่ยังเลิกจ้าง ไม่มีเหตุผลสมควรหรือเพียงพอในการเลิกจ้าง เลิกจ้างด้วยเหตุนอกเหนือจากที่ระบุไว้ในสัญญาจ้าง เลิกจ้างอันเป็นการลงโทษเกินระดับหรือข้ามลำดับขั้นของการลงโทษที่กำหนดไว้ในข้อบังคับการทำงาน ด่วนลงโทษเลิกจ้างโดยไม่ชอบ กลับแก้แค้นด้วยการเลิกจ้างลูกจ้าง เลิกจ้างอันเป็นการลงโทษที่ขัดต่อระเบียบที่กำหนดไว้ เลิกจ้างโดยไม่มีประจักษ์พยานยืนยันความผิดอ้างเหตุในการเลิกจ้างไม่ครบถ้วนเพียงพอ เลิกจ้างเพราะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อลูกจ้างและเลิกจ้างด้วยเหตุผลการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กร เป็นต้น [121] ซึ่งปัจเจกชนสามารถใช้กรณีศึกษาเหล่านี้เป็นอุทาหรณ์เพื่อทำความเข้าใจในความเข้าใจในกฎหมายแรงงานให้ดียิ่งขึ้น

โดยสรุปแล้ว เมื่อพิจารณาถึงกรณีตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักพื้นฐานเจตประการดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ปัจเจกชนผู้อ่านบทความนี้คงพอที่จะเริ่มเข้าใจถึงความสำคัญในการประยุกต์ใช้แนวคิดที่เป็นสาระของแต่ละหลัก และสาระสำคัญของการผสมผสานหลักทั้งเจตประการเข้าด้วยกันว่า ความเข้าใจดังกล่าวจะส่งผลถึงคุณค่าประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้หลักพื้นฐานเจตประการ ทั้งในฐานะของผู้กระทำและผู้ (ป้องกัน) ถูกกระทำ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ความจริงแล้ว การดำเนินตนตามหลักพื้นฐานเจตประการดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่ปัจเจกชนสามารถควบคุม

ได้อย่างแท้จริง แต่ถึงกระนั้น ก็ยังมีเหตุปัจจัยที่จะทำให้ปัจเจกชนไม่สามารถดำรงตนได้ตามหลักดังกล่าวนั้น เหตุปัจจัยเหล่านั้นประกอบด้วย เจตนาที่ไม่สุจริต การใช้สิทธิที่ไม่สุจริต การละเว้นการปฏิบัติตามสิทธิหรือหน้าที่ การหวังประโยชน์ที่มีขอบหรือถูกงัดใจด้วยความละโมภในประโยชน์ที่มากผิดปกติ ความไม่รู้เท่าทัน ความเกรงใจหรือเกรงต่ออำนาจอิทธิพลของผู้อื่น การสำคัญผิดในข้อเท็จจริง การหลงเชื่อในข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง การขาดข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการตัดสินใจกระทำ ความไม่ใส่ใจในการศึกษาหาความรู้ในข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในกิจที่ตนดำเนินเป็นกิจวัตร หรือการตระหนี่ต่อค่าใช้จ่ายที่จำเป็น หรือการไม่ให้ความสำคัญในการปรึกษาหารือหรือว่าจ้างผู้รู้ทางกฎหมาย เป็นต้น ดังนั้น หากปัจเจกชนได้ตระหนักถึงเหตุปัจจัยที่เป็นไปได้ดังกล่าวเหล่านี้ได้ ย่อมสามารถที่จะหาวิธีการที่เหมาะสมในการที่จะดำรงตนตามหลักพื้นฐานเจ็ดประการได้

อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่สุดที่พึงต้องระลึกอยู่เสมอก็คือ หลักพื้นฐานเจ็ดประการเป็นเพียงแนวทางเบื้องต้นสำหรับผู้ที่ไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายจะได้ยึดไว้เป็นแนวทางในการดำรงตนเท่านั้น ไม่ใช่สูตรสำเร็จที่จะใช้ได้โดยปราศจากการทำความเข้าใจ ความเข้าใจในเรื่องของกฎหมายสืบต่อไปและกรณีตัวอย่างการใช้หลักดังกล่าวที่ยกมาข้างต้น เป็นเพียงการตีความตามเงื่อนไขที่เฉพาะเจาะจงและไม่อาจนำไปใช้ได้ในทุกกรณีที่มีเงื่อนไขที่แตกต่างออกไปโดยไม่มีการตีความใหม่เนื่องจาก ทุกกิจกรรมในสังคมทุกวันนี้มีความสลับซับซ้อนและเงื่อนไขที่หลากหลายที่มากขึ้น อีกทั้งหลาย ๆ กิจกรรมมีความเกี่ยวพันกับหลักกฎหมายหลายประเภท หลายมาตราดังนั้น วิธีใช้หลักพื้นฐานเจ็ดประการให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่แท้จริงนั้น ปัจเจกชนจะต้องใช้ควบคู่ไปกับการพยายามศึกษาหาความรู้ความเข้าใจในข้อกฎหมายเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการศึกษาลงลึกในประเด็นรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำนั้น ๆ และที่สำคัญที่สุดคือ พึงพิจารณาให้ความสำคัญในการเรียนรู้กฎหมายด้วยการปรึกษาหารือผู้เชี่ยวชาญในหลักกฎหมายนั้นๆ หากกระทำได้ดีดังที่กล่าวมาแล้ว จึงจะนับได้ว่าเป็นการกระทำให้การดำรงตนของตนสอดคล้องกับหลักพื้นฐานเจ็ดประการได้อย่างแท้จริง ทำดีที่สุดแล้ว

อาจกล่าวได้ว่า หลักพื้นฐานเจ็ดประการเปรียบเสมือนแผนที่นำทางสำหรับผู้ไม่รู้กฎหมายได้ใช้ เพื่อก้าวเข้าสู่มิติแห่งกฎหมายได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วขึ้น และไม่หลงในเส้นทางที่หลากหลายของมติดังกล่าว แต่ถ้ามีแผนที่แล้วไม่ทำการเตรียมตนให้พร้อมหรือเตรียมตนไม่ถูกต้องสำหรับการเดินทาง ก็ย่อมไม่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายในการเดินทางนั้นอย่างสะดวกสบายตามใจหมายได้

หมายเหตุประกอบบทความ

ดังที่ได้กล่าวไว้เบื้องต้นแล้วว่า ความมุ่งหมายในการเขียนบทความนี้ขึ้นก็เพื่อให้คนทั่วไปที่มีความรู้ ความเข้าใจในกฎหมายที่จำกัดได้ใช้ เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำ ความเข้าใจและเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความสนใจใคร่ศึกษา กฎหมายในชั้นรายละเอียดต่อไป โดยเฉพาะ ในส่วน ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของบุคคลนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงพยายามที่จะก้าวข้ามรายละเอียดที่แตกต่างกัน (หรือซับซ้อนเกินไป) ในแต่ละประเภทของกฎหมาย และ มุ่งหาความสอดคล้องพื้นฐานแทน ในกรณีนี้ การเสริมสร้าง ให้ผู้อ่านเข้าใจในเจตนารมณ์ของกฎหมายมีความสำคัญ มากกว่ารายละเอียดของกฎหมาย การแสวงหาลักษณะร่วม เพื่อสร้างหลักพื้นฐานที่เข้าใจและจดจำได้ง่าย ดังกล่าวนี้ เป็นทั้งข้อดีและข้อจำกัดของบทความนี้ เนื่องจาก ผู้เขียน ไม่ใช่ นักกฎหมายโดยพื้นฐาน แม้จะพยายามทำความเข้าใจในเรื่องกฎหมายและทุกข้อท้วงติงของนักกฎหมาย ที่กรุณาให้คำแนะนำ แต่ก็ยังต้องระลึกอยู่เสมอว่า การ เลือกรวบรวมข้อเสนอนี้และท้วงติงดังกล่าวมาใช้ ขึ้นอยู่ กับความเหมาะสมสำหรับผู้อ่านที่ไม่ใช่ นักกฎหมายเป็น สำคัญ

ยกตัวอย่างเช่น เจตนาในทางอาญา มีความแตกต่างกับการแสดงเจตนาในทางแพ่ง โดยเจตนาในทางอาญา มุ่งไปที่ “ประสงค์ต่อผลหรือยอมเสี่ยงเห็นผล” แต่การแสดง เจตนาในทางแพ่งมุ่งโดยตรงต่อ “การก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์” รายละเอียดดังกล่าวมีความสำคัญในทางกฎหมายจริง แต่ ก็ทำให้ผู้อ่านที่ไม่ใช่ นักกฎหมายอ่านแล้วเกิดความสับสน ได้ง่าย ในขณะที่ เราสามารถสร้างความเข้าใจที่ง่ายกว่า ได้ว่า ถ้าบุคคลใดก็ตามมีเจตนาที่สุจริตจริง ย่อมเป็นจุด เริ่มต้นที่ดีสำหรับการกระทำการภายใต้การคุ้มครองทาง กฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายประเภทใด

หลักการแต่ละหลักมีความสำคัญเป็นอย่างมาก แต่การดำรงตนตามหลักพื้นฐานทั้งเจ็ดได้เพียงบางส่วน ไม่สามารถช่วยให้บุคคลพ้นจากความรับผิดได้ทุกกรณี เช่น หลักเจตนาสุจริตบนการกระทำที่สุจริต ไม่สามารถครอบ-คลุมการกระทำทุกการกระทำว่าจะไม่ต้องรับผิดในทาง แพ่งได้ ยังต้องยกเว้นถึงความรับผิดในทางแพ่งในทาง ละเมิดและตามสัญญาในบางกรณี อย่างในกรณีของการ

ละเมิดโดยไม่จงใจ เป็นแต่เพียงประมาทเลินเล่อ ซึ่งก็ไม่ได้ หมายความว่า ผู้กระทำละเมิดนั้นมิเจตนาไม่สุจริต แต่ก็ ต้องยอมรับว่า ความประมาทไม่ใช้การกระทำที่ถูกต้อง ตามหลักธรรมชาติ หรือมาตรฐานของการทำงานใดๆ ก็ตาม ดังนั้น เมื่อละเมิดและก่อให้เกิดความเสียหายเกิดขึ้น ก็ต้อง ชดเชยค่าสินไหมทดแทน ส่วนความรับผิดตามสัญญานั้น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อผิดสัญญาและการผิดสัญญานั้น ต้องก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นด้วย แต่มีบางกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นได้โดยที่คู่สัญญาไม่ต้องผิดสัญญาเลย เช่น สัญญากำหนดความรับผิดเด็ดขาดในความเสียหายที่ เกิดขึ้นจากบุคคลภายนอกหรือความเสียหายที่เกิดขึ้น เพราะ เหตุสุดวิสัย แม้ความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากการผิด สัญญาก็ตาม ซึ่งก็ไม่ได้หมายความว่าบุคคลผู้นั้นมีเจตนา ไม่สุจริตหรือกระทำการงานของตนโดยประมาทเลินเล่อ แต่หากบุคคลผู้นั้นมีการศึกษากฎหมายจนเข้าใจถึง ความเป็นไปได้ในการรับผิดดังกล่าว ผู้รู้ย่อมพึงต้อง พิจารณารอบคอบว่า ตนมีความจำเป็นที่จะต้องกระทำ สัญญาที่มีผลผูกพันดังกล่าวหรือไม่ หากเป็นความจำยอม เนื่องจากความเสียหายเปรียบด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ ผู้ที่ ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องย่อมรู้อยู่แล้วว่าตนยังมีโอกาสที่จะได้ รับความเป็นธรรมหรือการรับผิดตามสมควรแก่เหตุตาม กฎหมายว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมอีกด้วย

ความจริงแล้ว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พานิชย์ก็ไม่ได้อธิบายชัดเจนถึงเจตนาสุจริตหรือการกระทำ ที่สุจริตไว้โดยตรง แต่ก็อาจเทียบเคียงได้กับหลักสุจริต และมาตรา 6 ซึ่งหลักสุจริตนี้ ใช้เป็นองค์ประกอบในการ พิจารณาความรับผิดในทางแพ่ง หากบุคคลใดใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ก็ย่อมไม่มีอำนาจฟ้อง แม้ตนนั้นจะได้รับความเสียหายก็ตาม เช่น สิทธิที่เกิดจากการหลอกลวงให้เขาทำ สัญญาด้วย แม้ต่อมาผู้ถูกหลอกลวงจะผิดสัญญาก่อให้เกิด ความเสียหายขึ้นก็ฟ้องร้องไม่ได้ ดังนั้น หลักสุจริตนี้ จึงอาจอธิบายได้ว่า “หากบุคคลใดไม่สุจริต ก็จะใช้สิทธิทาง ศาลไม่ได้” แต่ในทางกลับกัน ก็ไม่ได้หมายความว่าบุคคลใด ที่กระทำการโดยยึดหลักสุจริตนี้จะไม่ต้องรับผิดในทาง แพ่งในทุกกรณีดังที่กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตาม หากคู่-สัญญาต่างมีเจตนาสุจริตบนการกระทำที่สุจริต ก็มักจะ ไม่มีปัญหาข้อโต้แย้งหรือหากเกิดปัญหาข้อโต้แย้งกันขึ้น ผู้สุจริตย่อมได้รับความคุ้มครอง

ส่วนในทางอาญา ก็มีคำนิยามตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1(1) “โดยทุจริต” หมายความว่า การแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ซึ่ง “ประโยชน์” นั้น อาจเป็นประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินหรือประโยชน์ที่ไม่เป็นทรัพย์สินก็ได้ อย่างไรก็ตาม การกระทำโดยทุจริตในทางอาญาก็ไม่อาจเทียบเคียงกับการกระทำโดยไม่สุจริตในทางแพ่งได้ เพราะการกระทำ “โดยทุจริต” ที่จะเป็นความผิดทางอาญานั้น ต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดด้วย ส่วนใหญ่จะเป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือความผิดเกี่ยวกับการเรียกรับให้สินบนเจ้าพนักงาน ส่วนหลักสุจริตในทางแพ่งนั้น มักนำไปใช้เรื่องของนิติกรรมสัญญา

ประเด็นเรื่องความแตกต่างดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่ผู้เขียนน้อมรับคำโต้แย้งในมุมของนักกฎหมายและเข้าใจเช่นกันว่า ในทางกฎหมายนั้นถือหลักสุจริตเป็นหลักใหญ่ ไม่ได้แยกเป็นเจตนาที่สุจริตบนการกระทำที่สุจริต แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรแยกเจตนาและการกระทำออกจากกัน เพื่อความเข้าใจที่ง่ายขึ้น ทั้งนี้ ในชีวิตจริงมักจะมีเรื่องของ “เจตนาที่ไม่สุจริตในการกระทำการ (ที่ดูเหมือน) สุจริต” ของทุจริตชน ที่อาศัยช่องว่างของกฎหมายหรืออาศัยความรู้ในกฎหมายที่เหนือกว่าเพื่อเอารัดเอาเปรียบสุจริตชน ดังนั้น การแยกเจตนาและการกระทำออกเป็นสองหัวข้อก็เพื่อมุ่งเน้นให้คนทั่วไปได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องดังกล่าวได้ง่ายขึ้น.

รายการอ้างอิง (References)

- [1] อัญเชิญจากพระบรมราชาวาทในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรแก่ผู้สอบไล่ได้วิชาความรู้ชั้นเนติบัณฑิตสมัยที่ 33 ปีการศึกษา 2523 วันที่ 29 ตุลาคม 2524 ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร "...ควรจะได้ทำความเข้าใจให้แน่ชัดว่ากฎหมายนั้น ไม่ใช่ตัวความยุติธรรม เป็นแต่เพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งสำหรับใช้ในการรักษาและอำนวยความยุติธรรมเท่านั้น การใช้กฎหมายจึงต้องมุ่งหมายเพื่อรักษาความยุติธรรม ไม่ใช่เพื่อรักษาตัวบทของกฎหมายเอง และการรักษาความยุติธรรมในแผ่นดิน ก็มีได้มีวงแคบอยู่เพียงแต่ขอบเขตของกฎหมาย หากต้องขยายออกไปให้ถึงศีลธรรมจรรยา ตลอดจนเหตุและผลตามที่เป็นอย่างจริงด้วย..."
- [2] รศ. ประสิทธิ์ โควิวไลกุล ได้ให้คำอธิบายเอาไว้ว่า "หลักสุจริต (มาตรา 5) เป็นหลักแห่งความบริสุทธิ์และซื่อสัตย์ อันสอดคล้องกับเหตุผลความถูกต้อง ขอบธรรม และศีลธรรม ตลอดจนความประพฤติ ปฏิบัติชอบของบุคคลในสังคม ตามหลักมโนสำนึก ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของมนุษย์ (conscience and social moral) เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัย ทั้งนี้ เพราะกฎหมายมีเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองปกป้องสิทธิของบุคคลผู้สุจริต ดังนั้น หลักสุจริตจึงเป็นบทกฎหมายยุติธรรม กฎหมายได้มอบอำนาจให้ผู้พิพากษาผู้วินิจฉัยมีอำนาจใช้ดุลพินิจเพื่อตัดสินคดีให้เป็นธรรม..." โปรดดู ประสิทธิ์ โควิวไลกุล. กฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4-14. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2545. หน้า 4
- [3] มาตรา 5 ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต
- [4] มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาล หรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้
- [5] อ. บรรเจิด สิงคะเนติ ได้ให้คำอธิบายว่า สิทธิ ในทางกฎหมายนั้น มีความหมายว่า "อำนาจที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นด้วย" ส่วนเสรีภาพ หมายถึง "สภาพการณ์ที่บุคคลมีอิสระในการที่จะกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามความประสงค์ของตน" ดังนั้น ความแตกต่างระหว่าง "สิทธิ" และ "เสรีภาพ" จึงอยู่ที่ว่าสิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นการกระทำอันใดอันหนึ่ง แต่ในขณะที่เสรีภาพนั้น เป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น โปรดดู บรรเจิด สิงคะเนติ. สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2540). เรื่อง หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. สถาบันพระปกเกล้า, กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคुरुสภา, 2543. หน้า 2 - 5
- [6] มาตรา 421 การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย
- [7] มาตรา 168 การแสดงเจตนาที่กระทำต่อบุคคลซึ่งอยู่เฉพาะหน้า ให้ถือว่ามีผลนับแต่ผู้รับการแสดงเจตนาได้ทราบการแสดงเจตนา นั้น ความข้อนี้ให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลหนึ่งแสดงเจตนาไปยังอีกบุคคลอีกคนหนึ่งโดยทางโทรศัพท์หรือโดยเครื่องมือสื่อสารอย่างอื่นหรือโดยวิธีอื่นซึ่งสามารถติดต่อถึงกันได้ทำนองเดียวกัน
- [8] มีทฤษฎีอธิบายวิธีการแสดงเจตนา 2 แนวทางด้วยกัน คือ
 - (1) การแสดงเจตนาอันกระทำได้ 3 วิธี คือ การแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง (ด้วยวาจาหรือเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร) การแสดงเจตนาโดยปริยาย (มีพฤติการณ์อันคาดหมายได้ว่ามีเจตนา) และการแสดงเจตนาโดยการนิ่ง (ในกรณีที่มิช้อยกเว้นที่กฎหมายรับรองไว้ว่า การนิ่งนั้นจะถือว่าเป็นการแสดงเจตนาได้) ซึ่งนักกฎหมายที่เห็นด้วยกับทฤษฎีที่ 1 นี้ได้แก่ อ.จักรวิทย์ สุมาวงศ์ และ อ.ไชยยศ เหมะรัชตะ เป็นต้น โปรดดู ไชยยศ เหมะรัชตะ. ยอหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นิติกรรม, กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2536. หน้า 8-9

- (2) การแสดงเจตนากระทำได้เพียง 2 วิธีเท่านั้น คือ การแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง ซึ่งเป็นการแสดงออกด้วยวาจา ลายลักษณ์อักษรหรืออาภักิริยาที่ชัดเจนว่าผู้แสดงเจตนาประสงค์สิ่งใด และการแสดงเจตนาโดยปริยาย ซึ่งหมายถึงเป็นการแสดงเจตนาที่ไม่ชัดแจ้ง แต่โดยมีการกระทำบางอย่างและจากการกระทำดังกล่าว สันนิษฐานได้ว่าเป็นการแสดงเจตนา ส่วนการนิ่งนั้น โดยหลักแล้วไม่ถือเป็นการแสดงเจตนา ไม่ว่าแสดงเจตนารับหรือปฏิเสธก็ตาม ยกเว้น การนิ่งในบางสถานการณ์ที่กฎหมายหรือจารีตประเพณีถือว่าเป็นการแสดงเจตนา นักกฎหมายที่เห็นด้วยกับทฤษฎีนี้ได้แก่ อ.จำปี ไสตติพันธุ์ โปรดุจจำปี ไสตติพันธุ์ คำอธิบายหลักกฎหมายนิติกรรมสัญญา พร้อมคำอธิบายในส่วนของ พ.ร.บ. ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 และกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้อง กรุงเทพฯ:วิญญูชน, 2546. หน้า 143
- [9] มาตรา 149 นิติกรรม หมายความว่า การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ
- [10] มาตรา 156 การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมเป็นโมฆะ ความสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมตามวรรคหนึ่ง ได้แก่ ความสำคัญผิดในลักษณะของนิติกรรม ความสำคัญผิดในตัวบุคคล ซึ่งเป็นคู่กรณีแห่งนิติกรรม และความสำคัญผิดในทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งนิติกรรม เป็นต้น
- มาตรา 157 การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินเป็นโมฆียะ ความสำคัญผิดตามวรรคหนึ่ง ต้องเป็นความสำคัญผิดในคุณสมบัติ ซึ่งตามปกติถือว่าเป็นสาระสำคัญ ซึ่งหากมิได้มีความสำคัญผิดดังกล่าว การอันเป็นโมฆียะนั้นคงจะมีได้กระทำขึ้น
- [11] มาตรา 158 ความสำคัญผิดตามมาตรา 156 หรือมาตรา 157 ซึ่งเกิดขึ้นโดยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของบุคคลผู้แสดงเจตนา บุคคลนั้นจะถือเอาความสำคัญผิดนั้นมาใช้เป็นประโยชน์แก่ตนไม่ได้
- [12] มาตรา 159 การแสดงเจตนาเพราะถูกกลล่อลเป็นโมฆียะ การถูกกลล่อลที่จะเป็นโมฆียะตามวรรคหนึ่ง จะต้องถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีกลล่อดังกล่าว การอันเป็นโมฆียะนั้นคงจะมีได้กระทำขึ้น ฯลฯ
- [13] มาตรา 164 การแสดงเจตนาเพราะถูกข่มขู่เป็นโมฆียะ การข่มขู่ที่จะทำให้เกิดตกเป็นโมฆียะนั้น จะต้องเป็นการข่มขู่ที่จะให้เกิดภัยอันใกล้จะถึง และร้ายแรงถึงขนาดที่จะจูงใจให้ผู้ถูกข่มขู่มีมูลต้องกลัว ซึ่งถ้ามิได้มีการข่มขู่เช่นนั้น การนั้นก็จะมีได้กระทำขึ้น
- [14] มาตรา 162 ในนิติกรรมสองฝ่าย การที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจงใจนิ่งเสีย ไม่แจ้งข้อความจริงหรือคุณสมบัติอันคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งมิได้รู้ การนั้นจะเป็นกลล่อล หากพิสูจน์ได้ว่าถ้ามิได้นิ่งเสียเช่นนั้น นิติกรรมนั้นก็จะมีได้กระทำขึ้น
- [15] มาตรา 154 การแสดงเจตนาใด แม้ในใจจริงผู้แสดงจะมีได้เจตนาให้ตนต้องผูกพันตามที่ได้แสดงออกมาก็ตามหาเป็นมูลเหตุให้การแสดงเจตนาเป็นโมฆะไม่ เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รู้ถึงเจตนาอันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น
- [16] มาตรา 171 ในการตีความการแสดงเจตนาขึ้น ให้พึงเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร
- [17] มาตรา 155 การแสดงเจตนาหลงโดยสมรู้กับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเป็นโมฆะ แต่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตและต้องเสียหายจากการแสดงเจตนาหลงนั้นมิได้ ฯลฯ
- [18] อ้างแล้ว, ดู [3]
- [19] มาตรา 6 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลทุกคนกระทำการโดยสุจริต
- [20] มาตรา 368 สัญญานั้น ท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย
- [21] เหตุผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากหลักกฎหมายเกี่ยวกับนิติกรรมหรือสัญญาที่ใช้บังคับอยู่มีพื้นฐานมาจากเสรีภาพของบุคคลตามหลักการความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา รัฐจะไม่เข้าแทรกแซงแม้ว่าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เว้นแต่ จะเป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่ในปัจจุบัน สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้ซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจเหนือกว่า ถือโอกาสอาศัยหลักดังกล่าวเอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ

ด้อยกว่าอย่างมาก ซึ่งทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและไม่สงบสุขในสังคม สมควรที่รัฐจะกำหนดกรอบของการใช้หลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาและเสรีภาพของบุคคล เพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรมและความไม่สงบสุขในสังคมดังกล่าว โดยกำหนดแนวทางให้แก่ศาลเพื่อพิจารณาว่าข้อสัญญาหรือข้อตกลงใดที่ไม่เป็นธรรมและให้อำนาจแก่ศาลที่จะสั่งให้ข้อสัญญาหรือข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมนั้นมีผลใช้บังคับเท่าที่เป็นธรรม และพอสมควรแก่กรณี จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

- [22] มาตรา 227 ผู้ใดเป็นผู้มีวิชาชีพในการออกแบบ ควบคุม หรือทำการก่อสร้าง ซ่อมแซมหรือรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างใด ๆ ไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ หรือวิธีการอันพึงกระทำนั้น ๆ โดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- [23] มาตรา 587 อันว่าจ้างทำของนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้รับจ้าง ตกลงจะทำการงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนสำเร็จให้แก่ บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่าผู้ว่าจ้างและผู้ว่าจ้างตกลงจะให้สินจ้างเพื่อผลสำเร็จแห่งการที่ทำนั้น
- [24] มาตรา 186 ถ้าความสำเร็จแห่งเงื่อนไขจะเป็นทางให้คู่กรณีฝ่ายใดเสียเปรียบ และคู่กรณีฝ่ายนั้นกระทำการโดยไม่สุจริตจนเป็นเหตุให้เงื่อนไขนั้นไม่สำเร็จ ให้ถือว่าเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว ถ้าความสำเร็จแห่งเงื่อนไขจะเป็นทางให้คู่กรณีฝ่ายใดได้เปรียบ และคู่กรณีฝ่ายนั้นกระทำการโดยไม่สุจริตจนเป็นเหตุให้เงื่อนไขนั้นสำเร็จ ให้ถือว่าเงื่อนไขนั้นมิได้สำเร็จเลย
- [25] การทำหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรให้ถูกต้องตามกฎหมาย ให้ดูในเรื่องนิติกรรมสัญญา หน้า 16-22
- [26] ตัวอย่างของสัญญาที่ต้องมีแบบเป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ สัญญากู้ยืมเงิน สัญญาเช่าอสังหาริมทรัพย์ สัญญาเช่าซื้อ สัญญาค้ำประกัน สัญญาจำนอง สัญญาประกันภัย ฯลฯ โดยสัญญาเหล่านี้จะมีข้อกำหนดกำหนดให้ต้องทำเป็นหลักฐานลายลักษณ์อักษร และ/หรือจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ (มิฉะนั้นจะเป็นโมฆะหรือฟ้องร้องให้บังคับคดีไม่ได้) ทั้งนี้ ขอให้ศึกษาได้จากบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้
- มาตรา 152 การใดมิได้ทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายบังคับไว้ การนั้นเป็นโมฆะ
- มาตรา 456 การซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ไซ้ ท่านว่าเป็นโมฆะ... ฯลฯ
- มาตรา 538 เช่าอสังหาริมทรัพย์นั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างหนึ่งอย่างใดลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่ ถ้าเช่ามีกำหนดกว่าสามปีขึ้นไปหรือกำหนดตลอดอายุของผู้เช่าหรือผู้ให้เช่าไซ้ หากมิได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ท่านว่าการเช่นนั้นจะฟ้องร้องให้บังคับคดีได้แต่เพียงสามปี
- มาตรา 572 วรรคสอง สัญญาเช่าซื้อนั้น ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ ท่านว่าเป็นโมฆะ
- มาตรา 653 การกู้ยืมเงินกว่าห้าสิบบาทขึ้นไปนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่ ฯลฯ
- มาตรา 680 วรรคสอง อนึ่งสัญญาค้ำประกันนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกันเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่
- มาตรา 714 อันสัญญาจำนองนั้น ท่านว่าต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่
- มาตรา 867 อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างหนึ่งอย่างใดลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่ ฯลฯ
- [27] ตัวอย่างของสัญญาที่ไม่ต้องมีแบบของกฎหมาย ได้แก่ สัญญาจำนำ สัญญาจ้างทำของ เป็นต้น (พิจารณาได้จากกรณีที่ไม่มีข้อกำหนดให้ต้องทำตามแบบของกฎหมาย มิเช่นนั้นจะเป็นโมฆะ)
- [28] รศ. ประสิทธิ์ ไขวี่ไฉน ได้ให้คำอธิบายว่า “ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) ดังนั้น การบังคับใช้กฎหมายจึงต้องยึดหลักบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นประการสำคัญ ซึ่งเป็น

กฎหมายซึ่งรัฐสภาหรือฝ่ายนิติบัญญัติได้ตราขึ้น (พระราชบัญญัติ) หรือให้ฝ่ายบริหารได้ออกเป็นอนุบัญญัติภายในขอบอำนาจที่กฎหมายแม่บทได้มอบอำนาจ อันได้แก่ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง หรือกฎพ่วงอนุบัญญัติ (อย่างเช่น เทศบัญญัติ) พระบรมราชโองการของพระเจ้าอยู่หัว ประกาศคณะปฏิวัติ เป็นต้น”

ดู [2] หน้า 6-10

[29] เรื่องระยะเวลาที่จะบังคับกันได้ตามสัญญาเป็นข้อสัญญาที่ขึ้นอยู่กับเจตนาของคู่สัญญาว่า ประสงค์จะกำหนดไว้เช่นไร แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย

[30] เรื่องอายุความนี้เป็นเรื่องที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาให้บุคคลดำเนินการฟ้องร้องบังคับคดีตามกฎหมาย ซึ่งถ้าบุคคลไม่ดำเนินการทางกฎหมายภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ก็จะไม่สามารถฟ้องร้องบังคับคดีกันได้ ซึ่งเรื่องอายุความนี้ไม่จำกัดแต่เฉพาะในเรื่องของสัญญาเท่านั้น แต่จะใช้กับทุก ๆ เรื่อง

[31] มาตรา 448 สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่วันให้ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิด และผู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด แต่ถ้ายกเว้นค่าเสียหายในมูลอันเป็นความผิดมิใช่ตามกฎหมายลักษณะอาญา และมีกำหนดอายุความทางอาญายาวกว่าที่กล่าวมานั้นไซ้ ท่านให้เอาอายุความที่ยาวกว่านั้นมาบังคับ

มาตรา 448 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดเรื่องอายุความในการเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิด (หมายถึงกรณีที่ถูกคดีใด กระทำการอันผิดกฎหมายต่อบุคคลอื่น โดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ และผลของการกระทำดังกล่าวเป็นเหตุให้บุคคลอื่น ได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง) จะเห็นได้ว่า การทำละเมิดนั้นอาจเกิด จากการกระทำใด ๆ ซึ่งอาจเป็นความผิดทางอาญา หรือมิได้เป็นความผิดทางอาญาก็ได้ ดังนั้น การที่มาตรา 448 วรรคสองได้กำหนดให้นำอายุความที่ยาวกว่ามาใช้บังคับนั้น หมายถึงกรณีที่ทำละเมิดเกิดจากการกระทำ ความผิดอาญา (ซึ่งโดยหลักอายุความในคดีอาญามักจะยาวกว่าอายุความละเมิด ซึ่งเป็นอายุความในคดีแพ่ง) จะต้องนำอายุความในความผิดอาญามาใช้บังคับ

[32] มาตรา 3 ถ้ากฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำความผิดแตกต่างกับกฎหมายที่ใช้ในภายหลังการกระทำความผิด ให้ใช้กฎหมายในส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิดไม่ว่าในทางใด... ฯลฯ

[33] มาตรา 6 รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

[34] อ. มานิตย์ จุมปา ยังได้อธิบายถึงประโยชน์ในทางกฎหมายของการเข้าใจเรื่องศักดิ์ของกฎหมายไว้ 4 ประการ อันประกอบด้วย

1. กฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่าจะตราออกใช้ได้ก็แต่โดยอาศัยกฎหมายที่มีศักดิ์สูงกว่าให้อำนาจไว้
2. กฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่าจะตราออกใช้เกินกว่าอำนาจที่กฎหมายที่มีศักดิ์สูงกว่าให้ไว้ไม่ได้ ถ้าตราออกใช้เกินกว่าอำนาจที่กฎหมายที่มีศักดิ์สูงกว่า ต้องถือว่าเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับใช้ แต่เป็นกฎหมายที่มีข้อบกพร่องที่อาจถูกยกเลิก เพิกถอนได้
3. กฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่าจะขัดหรือแย้งกับกฎหมายที่มีศักดิ์สูงกว่าไม่ได้
4. การแก้ไขเพิ่มเติมหรือยกเลิกกฎหมายใดต้องกระทำโดยกฎหมายที่มีศักดิ์เท่ากัน หรือสูงกว่า

โปรดดูมานิตย์ จุมปา. สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540), หมวดรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เรื่อง 2. ประเภทและศักดิ์ของกฎหมายในรัฐธรรมนูญ. สถาบันพระปกเกล้า, กรุงเทพฯ: องค์การศาลฎีกา, 2544. หน้า 24-29

[35] อ้างแล้ว, ดู [9]

[36] มาตรา 151 การใดเป็นการแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือ

ศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นไม่เป็นโมฆะ

[37] อ. อัครวิทย์ สุมาวงศ์ ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า กฎหมายประเภทต่อไปนี้ที่ถือว่าเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

1. กฎหมายที่บัญญัติว่า การกระทำอะไรเป็นความผิดและกำหนดโทษอาญาเอาไว้แล้ว
2. กฎหมายที่คุ้มครองลูกหนี้
3. กฎหมายคุ้มครองผู้หย่อนความสามารถ เช่น ผู้เยาว์
4. กฎหมายที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์และความมั่นคงของสถาบันครอบครัว
5. กฎหมายเกี่ยวกับอายุความ

โปรดดูอัครวิทย์ สุมาวงศ์. คำบรรยายวิชา นิติกรรม-สัญญา. สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เนติบัณฑิตยสภา, 2542.

[38] มาตรา 67 บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย

[39] มาตรา 64 บุคคลจะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมายเพื่อให้พ้นจากความรับผิดชอบในทางอาญาไม่ได้ แต่ถ้าศาลเห็นว่าตามสภาพและพฤติการณ์ ผู้กระทำความผิดอาจจะไม่รู้กฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด ศาลอาจอนุญาตให้แสดงพยานหลักฐานต่อศาล และถ้าศาลเชื่อว่าผู้กระทำไม่รู้กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้น ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับ ความผิดนั้นเพียงก็ได้

[40] รศ. ประสิทธิ์ ไชวโกลกุล ได้ให้คำอธิบายว่า “การตีความกฎหมาย คือการศึกษาค้นคว้าความหมายของถ้อยคำของกฎหมายที่มีถ้อยคำไม่ชัดเจนแน่นอน...หรือมีความหมายหลายความหมาย เพื่อหยั่งทราบว่าถ้อยคำของบทบัญญัติของกฎหมายมีความหมายที่ถูกต้อง เป็นธรรม และตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและประโยชน์แก่การบังคับใช้กฎหมายเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การใช้กฎหมายด้วย หลักในการตีความกฎหมายกระทำได้สองแนวทางคือการตีความตามตัวอักษร (ทั้งการตีความตามภาษาธรรมดาและภาษาวิชาการ) และการตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมายตามทฤษฎี อำนาจการตีความ (objective theory ซึ่งยึดหลักว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายย่อมปรับให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี) ซึ่งต้องอาศัยหลักวินิจฉัยอันประกอบด้วยการพิจารณาเหตุใจความในบทกฎหมาย ความประสงค์ของกฎหมาย บทกฎหมายในมาตราอื่นที่อาจลำดับติดต่อกันได้ ประวัติความเป็นมาของกฎหมาย หลักกฎหมาย ที่ใช้อยู่ในขณะร่างกฎหมายนั้นขึ้น ความมุ่งหมายที่ร่างกฎหมายนั้นขึ้น” ดู [2] หน้า 12-16

[41] อ้างแล้ว, ดู [23]

[42] มาตรา 602 อันสินจ้างนั้นพึงใช้ให้เมื่อรับมอบการที่ทำถ้าการที่ทำนั้น มีกำหนดว่าจะส่งรับกันเป็นส่วน ๆ และได้ระบุจำนวนสินจ้างไว้เป็นส่วน ๆ ไซ้ ท่านว่าพึงใช้สินจ้างเพื่อการแต่ละส่วนในเวลารับเอาส่วนนั้น

[43] มาตรา 593 ถ้าผู้รับจ้างไม่เริ่มทำการในเวลาอันควรหรือทำการชักช้าฝ่าฝืนข้อกำหนดแห่งสัญญาที่ดีหรือทำการชักช้าโดยปราศจากความผิดของผู้ว่าจ้างจนอาจคาดหมายล่วงหน้าได้ว่าการนั้นจะไม่สำเร็จภายในกำหนดเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ก็ดี ผู้ว่าจ้างชอบที่จะเลิกสัญญาเสียได้ มีพักต้องรอคอยให้ถึงเวลากำหนดส่งมอบของนั้นเลย

[44] มาตรา 596 ถ้าผู้รับจ้างส่งมอบการที่ไม่ทันเวลาที่ได้กำหนดไว้ในสัญญาที่ดีหรือถ้าไม่ได้กำหนดเวลาไว้ในสัญญาเมื่อล่วงพ้นเวลาอันควรแก่เหตุที่ดี ผู้ว่าจ้างชอบที่จะได้ลดสินจ้างลงหรือถ้าสาระสำคัญของสัญญาอยู่ที่เวลาก็ชอบที่จะเลิกสัญญาได้

[45] มาตรา 597 ถ้าผู้ว่าจ้างยอมรับมอบการที่ทำนั้นแล้วโดยมิได้อิดเอื้อน ผู้รับจ้างก็ไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อการส่งมอบที่เนิ่นช้า

[46] มาตรา 605 ถ้าการที่จ้างยังทำไม่แล้วเสร็จอยู่ตราใด ผู้ว่าจ้างอาจบอกเลิกสัญญาได้เมื่อเสียค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้าง เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การเลิกสัญญานั้น

[47] มาตรา 594 ถ้าในระหว่างเวลาที่ทำการอยู่นั้นเป็นวิสัยจะคาดหมายล่วงหน้าได้แน่นอนว่า การที่ทำนั้นจะสำเร็จอย่าง

- บกพร่องหรือจะเป็นไปในทางอันฝ่าฝืนข้อสัญญาเพราะความผิดของผู้รับจ้างไซ้ ผู้ว่าจ้างจะบอกกล่าวให้ผู้รับจ้างแก้ไขสิ่งที่บกพร่องให้คืนดีหรือทำการให้เป็นไปตามสัญญาภายในเวลาอันสมควร ซึ่งกำหนดให้ในคำบอกกล่าวนั้นก็ได้ ถ้าและคลาดกำหนดนั้นไป ท่านว่าผู้ว่าจ้างชอบที่จะเอาการนั้นให้บุคคลภายนอกซ่อมแซมหรือทำต่อไปได้ ซึ่งผู้รับจ้างจะต้องเสียความเสียหายและออกค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น
- [48] มาตรา 598 ถ้าผู้ว่าจ้างยอมรับมอบการที่ทำนั้นแล้วทั้งชำระค่าจ้างมิได้ติดเงื่อนไขแสดงออกชัดหรือโดยปริยาย ผู้รับจ้างก็ไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่ ความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นเช่นนั้นจะไม่พึงพบได้ในขณะเมื่อรับมอบหรือผู้รับจ้างได้ปิดบังความนั้นเสีย
- [49] มาตรา 600 ถ้ามิได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่นในสัญญาไซ้ ท่านว่าผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบเพื่อการทำชำรุดบกพร่องเพียงแต่ที่ปรากฏขึ้นภายในปีหนึ่งนับแต่วันส่งมอบหรือที่ปรากฏขึ้นภายในห้าปี ถ้าการทำนั้นเป็นสิ่งที่ปลูกสร้างกับพื้นดิน นอกจากเรือน โรงทำด้วยเครื่องมือแต่ข้อจำกัดนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ เมื่อปรากฏว่าผู้รับจ้างได้ปิดบังความชำรุดบกพร่องนั้น
- [50] อ้างแล้ว, ดู [9]
- อ. อัครวิทย์ สุมาวงศ์ ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า นิติกรรม เป็นเครื่องมือที่กฎหมายให้ไว้เพื่อให้บุคคลจะสามารถก่อความผูกพันสร้าง สิทธิ และหน้าที่ระหว่างกันขึ้นมาได้ เนื่องจาก รัฐไม่สามารถจะบัญญัติกฎหมายครอบคลุมถึงสิทธิและหน้าที่ของบุคคลได้ครบถ้วนทุกกรณี ดู [34] เพิ่มเติม
- [51] รศ. ดร. จำปี ไสตติพันธ์ ได้อธิบายถึงลักษณะเบื้องต้นของนิติกรรมว่า เป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายโดยสมัครใจ เพื่อก่อให้เกิดผลในทางกฎหมาย ซึ่งผลนั้นก็คือความเคลื่อนไหวในสิทธิ ดู [7] หน้า 39-46
- นอกจากนี้ รศ. ดร. จำปี ไสตติพันธ์ ยังได้อธิบายแยกแยะถึงองค์ประกอบของนิติกรรม ไว้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มแรกคือกลุ่มองค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญ ซึ่งถ้าขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งไป นิติกรรมจะไม่เกิด อันได้แก่ บุคคล (บุคคลธรรมดา/นิติบุคคล) วัตถุประสงค์ (แบบในความหมายทั่วไป/แบบในความหมายเฉพาะ) และเจตนา ส่วนกลุ่มที่สองคือ กลุ่มองค์ประกอบเสริม อันเป็นองค์ประกอบที่ถูกกำหนดเพิ่มเติมเข้ามาในนิติกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะกลายเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของนิติกรรมที่ผูกพันผู้ทำนิติกรรมและจะต้องปฏิบัติตาม อันได้แก่ เงื่อนไขและเงื่อนไข
- [52] มาตรา 354 คำเสนอจะทำสัญญาอันบ่งระยะเวลาให้ทำค่านอนนั้น ท่านว่าไม่อาจจะถอนได้ภายในระยะเวลาที่บ่งไว้
- [53] มาตรา 172 โฆษณานั้นไม่อาจให้สัตยาบันแก่กันได้ และผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดจะยกความเสียเปล่าแห่งโฆษณานั้นขึ้นกล่าวอ้างก็ได้ ฯลฯ
- มาตรา 173 ถ้าส่วนหนึ่งส่วนใดของนิติกรรมเป็นโฆษณา นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโฆษณาทั้งสิ้น เว้นแต่จะพึงสันนิษฐานได้โดยพฤติการณ์แห่งกรณีว่า คู่กรณีเจตนาจะให้ส่วนที่ไม่เป็นโฆษณานั้น แยกออกจากส่วนที่เป็นโฆษณาได้
- [54] มาตรา 175 โฆษณานั้น บุคคลต่อไปนี้จะบอกล้างเสียก็ได้ ฯลฯ
- (3) บุคคลผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิดหรือถูกหลอกลวงหรือถูกข่มขู่ ฯลฯ
- มาตรา 176 โฆษณานั้นเมื่อบอกล้างแล้วให้ถือว่าเป็นโฆษณาแต่เริ่มแรก และให้ผู้เป็นคู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม ถ้าเป็นการพ้นวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดใช้ให้แทน ฯลฯ
- [55] อ. อัครวิทย์ ได้ให้คำอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของนิติกรรมว่า “คือประโยชน์อันเป็นผลสุดท้ายที่ผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรมประสงค์จะให้เกิดขึ้นมาหรือประสงค์จะให้เกิดขึ้นมาจากนิติกรรมที่ผู้กระทำผู้แสดงเจตนาได้แสดงเจตนาทำ” ดู [34] เพิ่มเติม
- [56] มาตรา 150 การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพ้นวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโฆษณา
- [57] อ. อัครวิทย์ สุมาวงศ์ ได้แยกนิติกรรมประเภทนี้เป็น 5 กลุ่ม อันได้แก่ นิติกรรมที่มีผลเป็นการขัดขวางไม่ให้การเป็นไปตามครรลองของกระบวนการยุติธรรม (เช่น การยอมความกันในกรณีคดีความผิดต่อแผ่นดิน ซึ่งไม่สามารถจะยอมความ

กันได้) นิติกรรมที่เป็นการยุยงส่งเสริมให้ผู้อื่นเป็นความกันรวมทั้งการซื้อขายความ (เช่น การที่บุคคลที่ไม่มีส่วนได้เสียในคดีเลย ไปให้ความช่วยเหลือแก่คนที่จะดำเนินคดี โดยมุ่งหวังจะได้รับประโยชน์จากการที่บุคคลอื่นเขาเป็นคดีกัน) นิติกรรมที่เป็นสัญญาจ้างว่าความที่นายตกลงแบ่งส่วนจากทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาทที่ลูกความจะได้จากคดี (ในการตกลงสัญญาก่อนวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2528) นิติกรรมที่เป็นการห้ามการประกอบอาชีพหรือห้ามการแข่งขันในการทำอาชีพหรือจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพ (เช่น การฮั้วในการประมูลก่อสร้างอาคารหรือประมูลซื้อของ) และนิติกรรมอื่น ๆ ที่นอกเหนือสี่เรื่องใหญ่ ๆ ที่กล่าวมา เช่น สัญญาจ้างให้ตั้งครม. เป็นต้น ดู [34] เพิ่มเติม

- [58] มาตรา 188 นิติกรรมใดมีเงื่อนไขอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะ
- [59] มาตรา 189 นิติกรรมใดมีเงื่อนไขบังคับก่อนและเงื่อนไขนั้นเป็นการพ้นวิสัย นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะ ฯลฯ
- [60] มาตรา 190 นิติกรรมใดมีเงื่อนไขบังคับก่อน และเป็นเงื่อนไขอันจะสำเร็จได้หรือไม่สุดแล้วแต่ใจของฝ่ายลูกหนี้ นิติกรรมนั้น เป็นโมฆะ
- [61] มาตรา 10 เมื่อความข้อใดข้อหนึ่งในเอกสารอาชิตีความได้สองนัย นัยไหนจะทำให้เป็นผลบังคับได้ให้ถือเอาตามนัยนั้นดีกว่าที่จะถือนัยที่ไร้ผล
- [62] มาตรา 11 ในกรณีที่มีข้อสงสัย ให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณ แก่คู่กรณีฝ่ายซึ่งจะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้
- [63] มาตรา 12 ในกรณีที่มีจำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงไว้ทั้งตัวอักษรและตัวเลข ถ้าตัวอักษรกับตัวเลขไม่ตรงกัน และมีอาจยังทราบเจตนาอันแท้จริงได้ ให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณที่เป็นตัวอักษรเป็นประมาณ
- [64] มาตรา 13 ถ้าจำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงไว้เป็นตัวอักษรหลายแห่งหรือเป็นตัวเลขหลายแห่ง แต่ที่แสดงไว้หลายแห่งนั้นไม่ตรงกันและมีอาจยังทราบเจตนาอันแท้จริงได้ ให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณน้อยที่สุดเป็นประมาณ
- [65] มาตรา 183 นิติกรรมใดมีเงื่อนไขบังคับก่อน นิติกรรมนั้นย่อมเป็นผลต่อเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว นิติกรรมใดมีเงื่อนไขบังคับหลัง นิติกรรมนั้นย่อมสิ้นผลในเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว ฯลฯ
- [66] มาตรา 193/34 สิทธิเรียกร้องดังต่อไปนี้ให้มีกำหนดอายุความสองปี ฯลฯ
(17) ผู้ประกอบวิชาชีพวิศวกรรม สถาปัตยกรรม ผู้สอบบัญชี หรือผู้ประกอบวิชาชีพอิสระอื่น เรียกเอาค่าการทำงานที่ทำให้รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไปหรือผู้ว่าจ้างให้ประกอบงานดังกล่าวเรียกเอาเงินคืน ซึ่งเงินเช่นนั้นที่ตนได้จ่ายล่วงหน้าไป
- [67] มาตรา 10 งานที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ขึ้นโดยการรับจ้างบุคคลอื่น ให้ผู้ว่าจ้างเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานนั้น เว้นแต่ผู้สร้างสรรค์และผู้ว่าจ้างจะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น
- [68] มาตรา 14 ในกรณีที่เอกสารทำขึ้นไว้หลายภาษา ไม่ว่าจะเป็นอย่างเดียวกันหรือหลายฉบับก็ตาม โดยมีภาษาไทยด้วย ถ้าข้อความในหลายภาษานั้นแตกต่างกันและมีอาจยังทราบเจตนาของคู่กรณีได้ว่าจะใช้ภาษาใดบังคับ ให้ถือตามภาษาไทย
- [69] มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ ฯลฯ “สัญญาสำเร็จรูป” หมายความว่า สัญญาที่ทำเป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีการกำหนดข้อสัญญาที่เป็นสาระสำคัญไว้ล่วงหน้าไม่ว่าจะทำในรูปแบบใด ซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดนำมาใช้ในการประกอบกิจการของตน
- [70] มาตรา 4 ข้อตกลงในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพหรือในสัญญาสำเร็จรูปหรือในสัญญาขายฝากที่ทำให้ผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ หรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูปหรือผู้ซื้อฝากได้เปรียบ คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ฯลฯ
- [71] มาตรา 10 ในการวินิจฉัยว่าข้อสัญญาจะมีผลบังคับเพียงใดจึงจะเป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี ให้พิจารณาถึง

พฤติการณ์ ทั้งปวงรวมทั้ง

1 ความสุจริต อำนาจต่อรอง ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ความเข้าใจ ความสันติจัดชัดเจน ความคาดหมาย แนวทางที่เคยปฏิบัติ ทางเลือกอย่างอื่น และทางได้เสียทุกอย่างของคู่สัญญาตามสภาพที่เป็นจริง ฯลฯ

- [72] มาตรา 182 ข้อความใดอันบังคับไว้ให้นิติกรรมเป็นผลหรือสิ้นผล ต่อเมื่อมีเหตุการณ์อันไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ในอนาคต ข้อความนั้นเรียกว่า เงื่อนไข
- [73] มาตรา 9 เมื่อมีกิจการอันใดซึ่งกฎหมายบังคับให้ทำเป็นหนังสือ บุคคลผู้จะต้องทำหนังสือ ไม่จำเป็นต้องเขียนเอง แต่หนังสือนั้นต้องลงลายมือชื่อของบุคคลนั้น ฯลฯ
- [74] รศ. ประสิทธิ์ โสวิไลกุล ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า “สุภาษิตกฎหมาย คือ ประโยคหรือวลีซึ่งผู้เขียนอย่างสั้น ๆ มีข้อความอันเกี่ยวด้วยแนวความคิดเห็นทางกฎหมาย จึงเป็นที่ยอมรับนับถือและแนวคิดเหล่านี้ใช้ปรับกับข้อพิพาทหรือปัญหากฎหมายได้ทุกโอกาส” ดู [2]
- [75] รศ. ประสิทธิ์ โสวิไลกุล ได้ยกตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาซึ่งเป็นกรณีอุทธรณ์ในเรื่องนี้ดังนี้
“คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 353/2503 เจ้าของที่ดินลงลายมือชื่อมอบอำนาจให้ ข. เอาโฉนดไปทำการอย่างหนึ่งอย่างใดโดยไม่กรอกข้อความลงในใบมอบอำนาจ ข. กลับยกยอกลายมือชื่อนั้นไปทำการขายฝากที่ดินเสีย ดังนี้ เมื่อผู้ซื้อซื้อฝากไว้โดยสุจริต เจ้าของที่ดินจะอ้างความประมาทเลินเล่อของตนมาเพิกถอนนิติกรรมขายฝากหาได้ไม่เพราะ “สุจริตด้วยกัน” ผู้ประมาทเลินเล่อย่อมเป็นผู้เสียเปรียบ” ดู [2] เพิ่มเติม
- [76] อ้างแล้ว, ดู [10] - [17]
- [77] อ้างแล้ว, ดู [12]
- [78] อ้างแล้ว, ดู [59]
- [79] อ้างแล้ว, ดู [26]
- [80] มาตรา 420 ผู้ใดจงใจหรือประมาท เลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น
- [81] มาตรา 264 ผู้ใดทำเอกสารปลอมขึ้นทั้งฉบับหรือแต่ส่วนหนึ่งส่วนใด เดิมหรือตัดทอนข้อความหรือแก้ไขด้วยประการใด ๆ ในเอกสารที่แท้จริง หรือประทับตราปลอม หรือลงลายมือชื่อปลอมในเอกสาร โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน ถ้าได้กระทำเพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหลงเชื่อว่าเป็นเอกสารที่แท้จริง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานปลอมเอกสาร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ผู้ใดกรอกข้อความลงในแผ่นกระดาษหรือวัตถุอื่นใดซึ่งมีลายมือชื่อของผู้อื่น โดยไม่ได้รับความยินยอมหรือโดยฝ่าฝืนคำสั่งของผู้นั้น ถ้าได้กระทำเพื่อนำเอาเอกสารนั้นไปใช้ในกิจการที่อาจเกิดเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดหรือประชาชน ให้ถือว่าผู้นั้นปลอมเอกสาร ต้องระวางโทษเช่นเดียวกัน
- [82] มาตรา 434 ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะเหตุที่โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นก่อสร้างไว้ชำรุดบกพร่องก็ดี หรือบำรุงรักษาไม่เพียงพอก็ดี ท่านว่าผู้ครองโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้น ๆ จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่ถ้าผู้ครองได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรเพื่อป้องกันมิให้เกิดเสียหายจะนั้นแล้ว ท่านว่าผู้เป็นเจ้าของจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน ฯลฯ ในกรณีที่กล่าวมาในสองวรรคข้างต้นนั้น ถ้ายังมีผู้อื่นอีกที่ต้องรับผิดชอบในการก่อให้เกิดเสียหายนั้นด้วยไซ้ ท่านว่าผู้ครองหรือเจ้าของจะใช้สิทธิได้เบี่ยงเอาแก่ผู้นั้นก็ได้
- [83] มาตรา 291 ผู้ใดกระทำโดยประมาทและการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินสองหมื่นบาท
- [84] มาตรา 300 ผู้ใดกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นรับอันตรายสาหัส ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

- [85] มาตรา 50 เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษผู้ใด ถ้าศาลเห็นว่าผู้นั้นกระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพ หรือวิชาชีพ หรือเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และเห็นว่าหากผู้นั้นประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นต่อไป อาจจะทำ ความผิดเช่นนั้นขึ้นอีก ศาลจะสั่งไว้ในคำพิพากษาห้ามการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้น มีกำหนดเวลาไม่เกิน ห้าปี นับแต่วันพ้นโทษไปแล้วก็ได้
- [86] มาตรา 395 บุคคลใดเข้าทำกิจการแทนผู้อื่นโดยเขาได้ว่าชานวนใช้ให้ทำก็ดีหรือโดยมิได้มีสิทธิที่จะทำการงานนั้นแทน ผู้อื่นด้วยประการใดก็ดี ท่านว่าบุคคลนั้นจะต้องจัดการงานไปในทางที่จะให้สมประโยชน์ของตัวการ ตามความประสงค์อัน แท้จริงของตัวการหรือตามที่พึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นความประสงค์ของตัวการ
- [87] มาตรา 398 ถ้าผู้จัดการทำกิจอันใดเพื่อประสงค์จะปิดป้องอันตรายอันมีมาใกล้ตัวการ จะเป็นภัยแก่ตัวก็ดี แก่ชื่อเสียง กิติหรือเกียรติยศก็ดี ท่านว่าผู้จัดการต้องรับชอบแต่เพียงที่จงใจทำผิดหรือที่เป็นความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง เท่านั้น
- [88] มาตรา 399 ผู้จัดการต้องบอกกล่าวแก่ตัวการโดยเร็วที่สุดที่จะทำได้ว่า ตนได้เข้าจัดการงานแทนและต้องรอฟังคำ วินิจฉัยของตัวการ เว้นแต่ ภัยจะมีขึ้นเพราะการที่หน่วงเหนี่ยว นอกจากนี้ ท่านให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรา 809 ถึง 811 อันบังคับแก่ตัวแทนนั้นมาใช้บังคับแก่หน้าที่ของผู้จัดการด้วยโดยอนุโลม
- [89] มาตรา 401 ถ้าการที่เข้าจัดการงานนั้นเป็นการสมประโยชน์ของตัวการ และต้องตามความประสงค์อันแท้จริงของ ตัวการ หรือความประสงค์ตามที่พึงสันนิษฐานได้นั้นไซ้ ท่านว่าผู้จัดการจะเรียกให้ขาดใช้เงินอันตนได้ออกไปคืน แก่ตนเช่นอย่าง ตัวแทนก็ได้ และบทบัญญัติมาตรา 816 วรรค 2 นั้น ท่านก็ให้นำมาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม ฯลฯ
- [90] มาตรา 405 บทบัญญัติทั้งหลายที่กล่าวมาในสิบมาตราก่อนนั้น ท่านมิให้ใช้บังคับแก่กรณีนี้ บุคคลหนึ่งเข้าทำการ งานของผู้อื่นโดยสำคัญว่าเป็นการงานของตนเอง ฯลฯ
- [91] อ้างแล้ว, ดู [48]
- [92] มาตรา 84 ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ให้นำที่ นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง แต่ว่า
- (1) คู่ความไม่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงซึ่งเป็นที่รู้กันอยู่ทั่วไปหรือซึ่งไม่อาจโต้แย้งได้หรือซึ่งศาลเห็นว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ได้รับแล้ว
 - (2) ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายเป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงแต่ว่า ตนได้ปฏิบัติตาม เงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว
- [93] มาตรา 85 คู่ความฝ่ายที่มีหน้าที่ต้องนำสืบข้อเท็จจริง ย่อมมีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานใด ๆ มาสืบได้ภายใต้บังคับแห่ง ประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นอันว่าด้วยการรับฟังพยานหลักฐานและการยื่นพยานหลักฐาน
- [94] มาตรา 88 เมื่อคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงค์ที่จะอ้างอิงเอกสารฉบับใดหรือคำเบิกความของพยานคนใด หรือมีความ จำนงค์ที่จะให้ศาลตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ หรืออ้างอิงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ศาลตั้ง เพื่อเป็นพยานหลักฐาน สนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน... ฯลฯ
- [95] มาตรา 226 พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคล ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ ให้อ้างเป็นพยาน หลักฐานได้ แต่ต้องเป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดขึ้นจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น...
- [96] มาตรา 93 การอ้างเอกสารเป็นพยานนั้น ให้ยอมรับฟังได้แต่ต้นฉบับเอกสารเท่านั้น...
- [97] มาตรา 95 ห้ามมิให้ยอมรับฟังพยานบุคคลใด เว้นแต่บุคคลนั้น
- (2) เป็นผู้ที่ได้เห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเกี่ยวในเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นมาด้วยตนเองโดยตรง ฯลฯ
- [98] มาตรา 98 คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะอ้างบุคคลใดเป็นพยานของตนก็ได้ เมื่อบุคคลนั้นเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ในศิลป วิทยาศาสตร์ การฝีมือ การค้า หรือการงานที่ทำ หรือในกฎหมายต่างประเทศและซึ่งความเห็นของพยาน อาจเป็นประโยชน์ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อความในประเด็น ทั้งนี้ ไม่ว่าพยานจะเป็นผู้มีอาชีพในการนั้นหรือไม่

- [99] มาตรา 243 ผู้ใดโดยอาชัหรือมิใช่ก็ตาม มีความชำนาญพิเศษในการใด ๆ เช่น ในทางวิทยาศาสตร์ ศิลปฝีมือ พาณิชยกรรม การแพทย์ หรือกฎหมายต่างประเทศ และซึ่งความเห็นของเขานั้น อาจมีประโยชน์ในการวินิจฉัยคดี ในการสอบสวน ได้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา อาจเป็นพยานในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้นว่า ตรวจร่างกายหรือจิตของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือจำเลย ตรวจลายมือ ทำการทดลองหรือกิจการอย่างอื่น ๆ ศาลจะให้ผู้ชำนาญการพิเศษทำความเห็นเป็นหนังสือก็ได้ แต่ต้องให้มาเบิกความประกอบหนังสือนั้น...
- [100] มาตรา 241 สิ่งใดใช้เป็นพยานวัตถุ ต้องนำมาศาล ในกรณีที่น่ามาไม่ได้ ให้ศาลไปตรวจจดรายงานยังที่ที่พยานวัตถุนั้น อยู่ตามเวลาและวิธีซึ่งศาลเห็นสมควรตามลักษณะแห่งพยานวัตถุ
- [101] มาตรา 99 ถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ หรือตั้งผู้เชี่ยวชาญ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 129 และ 130 เมื่อศาลเห็นสมควร ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะอยู่ในชั้นใดหรือเมื่อมีคำขอของคู่ความฝ่ายใด ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรา 87 และ 88 ให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งกำหนดการตรวจหรือการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเช่นนั้นได้ ฯลฯ
- [102] มาตรา 97 คู่ความฝ่ายหนึ่งจะอ้างคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเป็นพยานของตนหรือจะอ้างตนเองเป็นพยานก็ได้
- [103] มาตรา 232 ห้ามมิให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน
- [104] กฎหมายแรงงาน หมายถึง กฎหมายที่กล่าวถึงสิทธิและหน้าที่ของนายจ้างและลูกจ้างซึ่งมีต่อกันและต่อรัฐ รวมทั้ง ความเกี่ยวพันระหว่างองค์การของนายจ้าง องค์การของลูกจ้าง และรัฐด้วย
- กฎหมายแรงงานที่สำคัญมี 7 ฉบับ คือ
1. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 6 จ้างแรงงาน ซึ่งเรียกว่า “กฎหมายว่าด้วย สัญญาจ้างแรงงาน”
 2. พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งเรียกว่า “กฎหมายคุ้มครองแรงงาน”
 3. พระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. 2537 ซึ่งเรียกว่า “กฎหมายเงินทดแทน”
 4. พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ซึ่งเรียกว่า “กฎหมายแรงงานสัมพันธ์”
 5. พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ซึ่งเรียกสั้น ๆ ว่า “กฎหมายว่าด้วย ศาลแรงงาน”
 6. พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ซึ่งเรียกว่า “กฎหมายประกันสังคม”
 7. พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ซึ่งเรียกว่า “กฎหมายโรงงาน”
- [105] มาตรา 15 ให้นายจ้างปฏิบัติต่อลูกจ้างชายและหญิงโดยเท่าเทียมกันในการจ้างงาน เว้นแต่ ลักษณะหรือสภาพของ งานไม่อาจปฏิบัติเช่นนั้นได้
- [106] มาตรา 23 ให้นายจ้างประกาศเวลาทำงานปกติให้ลูกจ้างทราบ โดยกำหนดเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดของการ ทำงานแต่ละวันของลูกจ้างได้ไม่เกินเวลาทำงานของแต่ละประเภทงาน ตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง แต่วันหนึ่ง ต้องไม่เกินแปดชั่วโมงและเมื่อรวมเวลาทำงานทั้งสิ้นแล้ว สัปดาห์หนึ่งต้องไม่เกินสี่สิบแปดชั่วโมง... ฯลฯ
- [107] มาตรา 28 ให้นายจ้างจัดให้ลูกจ้างมีวันหยุดประจำปี สัปดาห์หนึ่งไม่น้อยกว่าหนึ่งวัน...
- [108] มาตรา 29 ให้นายจ้างประกาศกำหนดวันหยุดตามประเพณีให้ลูกจ้างทราบเป็นการล่วงหน้า ปีหนึ่งไม่น้อยกว่าสิบสาม วัน โดยรวมวันแรงงานแห่งชาติตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ฯลฯ
- [109] มาตรา 30 ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันมาแล้วครบหนึ่งปี มีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้ปีหนึ่งไม่น้อยกว่าหกวัน ทำงาน... ฯลฯ นายจ้างและลูกจ้างอาจตกลงล่วงหน้าให้สะสมและเลื่อนวันหยุดพักผ่อนประจำปีที่ยังมิได้หยุดในปี นั้น รวมเข้ากับปีต่อไปได้... ฯลฯ
- [110] มาตรา 95 ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวง กำหนดให้นายจ้างต้องจัดสวัสดิการในเรื่องใดหรือกำหนดให้การ จัดสวัสดิการในเรื่องใดต้องเป็นไปตามมาตรฐานได้

- [111] มาตรา 103 ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวง กำหนดมาตรฐานให้นายจ้างดำเนินการในการบริหารและการจัดการด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน ฯลฯ
- [112] มาตรา 108 ให้นายจ้างซึ่งมีลูกจ้างรวมกันตั้งแต่สิบคนขึ้นไป จัดให้มีข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานเป็นภาษาไทย และข้อบังคับนั้น อย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับรายการดังต่อไปนี้
- (1) วันทำงาน เวลาทำงานปกติ และเวลาพัก
 - (2) วันหยุดและหลักเกณฑ์การหยุด
 - (3) หลักเกณฑ์การทำงานล่วงเวลาและการทำงานในวันหยุด
 - (4) วันและสถานที่จ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด
 - (5) วันลาและหลักเกณฑ์การลา
 - (6) วินัยและโทษทางวินัย
 - (7) การร้องทุกข์
 - (8) การเลิกจ้าง ค่าชดเชย และค่าชดเชยพิเศษ ฯลฯ
- ให้นายจ้างเผยแพร่และเปิดเผยข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานโดยเปิดเผย ณ สถานที่ทำงานของลูกจ้าง...
- [113] มาตรา 17 สัญญาจ้างย่อมสิ้นสุดลงเมื่อครบกำหนดระยะเวลาในสัญญาจ้างโดยมิต้องบอกกล่าวล่วงหน้า ในกรณีที่สัญญาจ้างไม่มีกำหนดระยะเวลา นายจ้างหรือลูกจ้างอาจบอกเลิกสัญญาจ้าง โดยบอกกล่าวล่วงหน้าเป็นหนังสือให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ...
- [114] มาตรา 121 ในกรณีที่นายจ้างจะเลิกจ้างลูกจ้าง เพราะเหตุที่นายจ้างปรับปรุงหน่วยงาน กระบวนการผลิต การจำหน่ายหรือการบริการ อันเนื่องมาจากการนำเครื่องจักรมาใช้หรือเปลี่ยนแปลงเครื่องจักรหรือเทคโนโลยี ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องลดจำนวนลูกจ้าง ห้ามมิให้นายจ้าง มาใช้บังคับและให้นายจ้างแจ้งวันที่จะเลิกจ้าง เหตุผลของการเลิกจ้างและรายชื่อของลูกจ้างต่อพนักงานตรวจแรงงานและลูกจ้างที่จะเลิกจ้างทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าหกสิบวันก่อนวันที่จะเลิกจ้าง ฯลฯ
- [115] มาตรา 118 ให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างซึ่งเลิกจ้างดังต่อไปนี้ ฯลฯ
- (2) ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันครบหนึ่งปีแต่ไม่ครบสามปี ให้จ่ายไม่น้อยกว่าค่าจ้างอัตราสุดท้ายแก่สิบวัน หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงานแก่สิบวันสุดท้าย สำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย ฯลฯ การเลิกจ้างตามมาตรา 118 หมายความว่า การกระทำใดที่นายจ้างไม่ให้ลูกจ้างทำงานต่อไปและไม่จ่ายค่าจ้างให้ ไม่ว่าจะเป็นเพราะเหตุสิ้นสุดสัญญาจ้างหรือเหตุอื่นใด และหมายความรวมถึงกรณีที่ลูกจ้างไม่ได้ทำงานและไม่ได้รับค่าจ้าง เพราะเหตุที่นายจ้างไม่สามารถดำเนินการต่อไป ฯลฯ
- [116] มาตรา 119 นายจ้างไม่ต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างซึ่งเลิกจ้างในกรณีหนึ่งกรณีใดดังต่อไปนี้
- (1) ทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดอาญาโดยเจตนาแก่นายจ้าง
 - (2) จงใจทำให้นายจ้างได้รับความเสียหาย
 - (3) ประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้นายจ้างได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรง
 - (4) ผ่าฝืนข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน หรือระเบียบ หรือคำสั่งของนายจ้างอันชอบด้วยกฎหมายและเป็นธรรม และนายจ้างได้ตักเตือนเป็นหนังสือแล้ว เว้นแต่ กรณีที่ร้ายแรงนายจ้างไม่จำเป็นต้องตักเตือน ฯลฯ
 - (5) ละทิ้งหน้าที่เป็นเวลาสามวันทำงานติดต่อกัน ไม่ว่าจะมีวันหยุดคั่นหรือไม่ก็ตาม โดยไม่มีเหตุอันสมควร
 - (6) ได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- [117] มาตรา 32 ให้ลูกจ้างมีสิทธิลาป่วยได้เท่าที่ป่วยจริง การลาป่วยตั้งแต่สามวันทำงานขึ้นไป นายจ้างอาจให้ลูกจ้างแสดงใบรับรองของแพทย์แผนปัจจุบันชั้นหนึ่งหรือของสถานพยาบาลของทางราชการ...

- [118] มาตรา 34 ให้ลูกจ้างมีสิทธิลาเพื่อกิจธุระอันจำเป็นได้ ตามข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน
- [119] มาตรา 41 ให้ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ มีสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรครรภ์หนึ่งไม่เกินเก้าสิบวัน...
- [120] มาตรา 22 นายจ้างไม่ต้องจ่ายเงินทดแทนในการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยของลูกจ้าง เพราะเหตุอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้
- (1) ลูกจ้างเสพของมึนเมาหรือสิ่งเสพติดอื่นจนไม่สามารถครองสติได้
 - (2) ลูกจ้างจงใจให้ตนเองประสบอันตรายหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนประสบอันตราย
- [121] ศ.เกษมสันต์ วิลาวรรณ ได้สรุปรวบรวมจากคำพิพากษากฎีกาต่าง ๆ ของคดีแรงงาน ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน เกษมสันต์ วิลาวรรณ. กฎหมาย แรงงานสำหรับนักบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543. หน้า 142-147